

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Evidenčné číslo

Pravda, dobro a zlo v rozprávkach Pavla Dobšinského

Bakalárska práca

2017

Katarína Kotvasová

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Pravda, dobro a zlo v rozprávkach Pavla Dobšinského

Bakalárska práca

Študijný program:	Etika
Školiace pracovisko:	Katedra etiky a morálnej filozofie
Študijný odbor:	2. 1. 5. Etika
Vedúci práce / školiteľ:	Prof. ThDr. Helena Hrehová, Phd.
Konzultant:	Prof. ThDr. Helena Hrehová, Phd.

Trnava 2017

Katarína Kotvasová

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ZADANIE ZÁVEREČNEJ BAKALÁRSKEJ PRÁCE

Meno, priezvisko a tituly študenta: Katarína Kotvasová

Kód študenta: S1309022346

Študijný program: Etika

Typ záverečnej práce: Bakalárska práca

Názov práce: **Pravda, dobro a zlo v rozprávkach Pavla Dobšinského**
The truth, good and evil in legends collected by Pavol Dobšinský

Meno, priezvisko a tituly konzultanta: Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD.

Meno, priezvisko a tituly vedúceho práce: Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD.

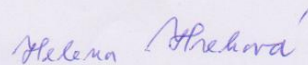
Školiace pracovisko: Katedra etiky a morálnej filozofie

Meno, priezvisko a tituly vedúceho pracoviska: Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD.

Anotácia záverečnej práce: V bakalárskej práci sa zaoberáme analyzujeme slovenskú rozprávku z pohľadu etiky a morálnej filozofie. Hľadáme v nich morálne hodnoty a princípy našich predkov a nakoniec ich porovnávame s dielom dánskeho rozprávkara H.Ch. Andersena. Cieľom práce je poukázať na vysokú morálnu vyspelosť našich predkov, ktorú môžeme nájsť v našej mytológii.

Jazyk, v ktorom sa práca vypracuje: slovenský

Dátum schválenia zadania: 30.3.2017

podpis vedúceho práce

POĎAKOVANIE

Touto cestou vyslovujem poďakovanie mojej vedúcej bakalárskej práce pani Prof. ThDr. Helene Hrehovej, Phd. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovávaní mojej bakalárskej práce.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu vypracovala samostatne na základe svojich vedomostí s využitím informačných zdrojov uvedených v zozname bibliografických odkazov.

Tnava 24.4.2017

.....

ABSTRAKT

KOTVASOVÁ, Katarína: *Pravda, dobro a zlo v rozprávkach Pavla Dobšinského*. [Bakalárska práca]. Trnavské univerzita v Trnave. Filozofická; Katedra etiky a morálnej filozofie. Vedúci: Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD. Študijný program: Etika. Trnava: FF TU, 2017. 59 s.

Témou tejto bakalárskej práce sú morálne princípy, ktoré sa nachádzajú v slovenských ľudových rozprávkach, zozbieraných Pavlom Dobšinským. Predmetom výskumu sú konkrétne rozprávky zozbierané v diele *Prostonárodné slovenské povesti*.

V teoretickej časti sme sa pri výskume venovali pojmom dobro, zlo, duálny princíp s cieľom objasniť rozprávku ako všeobecný pojem. Druhá časť práce je venovaná pojmu slovenská rozprávka, kde rozoberáme jej osobitosti a popisujeme jej charakteristické znaky. Stručne sa zaoberáme aj históriou zberateľstva na Slovensku a tiež životu Pavla Dobšinského.

S pomocou analytickej metódy rozoberáme dve vybrané slovenské rozprávky a aplikujeme poznatky z teoretickej časti práce, aby sme demonštrovali, že slovenská rozprávka podlieha pravidlám rozprávkového sveta. Podlieha rozprávkovému sujetu, kde na konci dobro víťazí nad zlom a pritom využíva fantastickosť a personifikáciu. Príroda ja v slovenskej rozprávke hlavným motívom a zároveň reprezentantom dobrých a zlých síl.

Treťou časťou práce je komparatívna časť, v ktorej porovnávame slovenskú rozprávku s autorskými rozprávkami Hansa Christiana Andersena. Vybrali sme ho ako predstaviteľa západného sveta. Rozprávky dánskeho spisovateľa majú nielen odlišný sujet, ale nepodliehajú ani pravidlám rozprávkového sveta, ani neobsahujú princíp boja dobra so zlom.

Kľúčové slová: rozprávka, slovenská rozprávka, Pavol Dobšinský, dobro, zlo, duálny princíp.

ABSTRACT

KOTVASOVÁ, Katarína: The truth, good and evil in legends collected by Pavol Dobšinský. [Bachelor Thesis]. Trnava University. Faculty of Arts. Department of Ethics and Moral Philosophy. Advisor: Prof. ThDr. Mgr. Helena Hrehová, PhD. Study programme: Ethics. Trnava: FF TU. 2017. 59 s.

The theme of this thesis is the moral principles contained in the Slovak legends, collected by Pavol Dobšinský. The research subjects are particular legends collected in the work *Prostonárodné slovenské povesti*.

When we research in the theoretical part we devoted notions of good and evil, dual principle legends as a general term. The second part is devoted to the concept of Slovak legend, where we analyze the differences and describe its characteristics. In short we are dealing with the history of collecting in Slovakia and the biography of Pavol Dobšinský.

Using analytical methods, we analyzed two selected Slovak legends and apply knowledge from the theoretical part, in order to demonstrate that the Slovak legends are responsible to rules of legend world. Slovak legends are responsible to narrative story, which in the end good triumphs over evil; and uses witchcraft and personification. Nature is in Slovak legends main motive and also representative of good and evil forces.

The third part is a comparative section, which compare the Slovak legends with author's tales Hans Christian Andersen. We chose him as a representative of Western thought. Danish fairy tale writer not only have different narrative story, but they are not be responsible to the rules of legend world, or do not contain the principle of the fight between good and evil.

Key words: legend, Slovak legend, Pavol Dobšinský, good, evil, dual principle.

OBSAH

ABSTRAKT	6
OBSAH	8
ÚVOD	9
1. TEORETICKÁ ČASŤ	11
1.1. Vymedzenie pojmu rozprávka	11
1.1.1. Vymedzenie pojmu slovenská rozprávka	18
1.2. Vymedzenie pojmu „dobro“ a „zlo“	20
1.3. Dobro a zlo v kontexte rozprávky	23
2. SLOVENSKÁ ROZPRÁVKA	26
2.1. História a zberatelia	26
2.2. Slovo k autorovi (kapitola o Paulusovi Emanuelovi Dobšinskom)	28
2.3. Analýza slovenských rozprávok (z pohľadu etickej a morálnej filozofie)	30
3. KOMPARATÍVNA ČASŤ	36
3.1. Porovnanie východu so západom (P. Dobšinský a H.Ch. Andersen)	36
4. VYHODNOTENIE	40
5. ZÁVER	41
POUŽITÁ LITERATÚRA	42
PRÍLOHY	44

ÚVOD

„SLOVENSKÉ POVESTI sú výtvory prstonárodnej slovenskej poézie, ktorých pôvod a počiatok padá hlboko do čiasov najprvšieho národného povedomia. A tak ony sú tie najprvšie kvety poézie jeho, vykvitnuté na jarnom slnku obrazotvornosti národa ešte mladého a znázorňujú nám tú najprvšiu povedomosť národného ducha.“¹

Pavol Dobšinský považoval slovenské rozprávky a povesti nielen za výchovné prostriedky pre deti a mládež, ale hlavne za kultúrne bohatstvo slovenského národa. Tieto príbehy, podávané z pokolenia na pokolenie, reprezentujú našu národnú identitu, mentalitu a nadčasové morálne hodnoty, ktoré sú platné dodnes.

Práve tieto morálne hodnoty budeme skúmať v našej bakalárskej práci. Pravda, dobro a krása, ukryté v ľudových textoch, budú predmetom nášho skúmania.

Pretože základným znakom každej rozprávky je víťazstvo dobra nad zlom, naším cieľom bude poukázať na oprávnenosť tejto výhry a samozrejme oprávnenosť potrestania zla. Okrem toho poukážeme na morálne hodnoty, ktoré sa skrývajú za príbehom a pokúsime sa odkryť skryté motívy zlého konania postáv.

V jednotlivých kapitolách čitateľovi objasníme definíciu rozprávky, jej hlavné znaky, štruktúru aj charakter postáv. Keďže sa zameriavame na zbierku rozprávok a povestí od Pavla Dobšinského, nahliadneme na stručný životopis autora a štruktúru knižnej zbierky, aby mal čitateľ jasnú predstavu o predmetnom diele.

V práci sa budeme zaoberať pojmami dobro, zlo, rozprávka aj slovenská rozprávka. Pri ich výklade si pomôžeme hermeneutickou metódou.

Keďže rozsah jeho zbierky nám nedovoľuje analyzovať všetkých deväťdesiat rozprávok zbierky, vybrali sme najvhodnejšie pre túto tému (*Kráľ času, Otcov hrob*). Jednotlivé texty budeme následne analyzovať. Naším zámerom je nielen poukázať na kľúčové prvky morálky, ktoré sú očividné v textoch, ale vyhľadať skryté elementy – vety, slová, drobné skutky, postavy, predmety – ktoré viedli či motivovali hrdinov. Popritom odhalíme význam týchto elementov. Pri analýze rozprávok aplikujeme analytickú metódu a na záver všetko spojíme s pomocou syntetickej metódy.

Nakoľko slovenské ľudové rozprávky nastavujú zrkadlo spoločnosti, naskytuje sa možnosť porovnať to, ako ľudia vnímali dobro a zlo v dávnych dobách a ako ho ľudia

¹ DOBŠINSKÝ, P. 1958. *Prstonárodné slovenské povesti Zväzok I.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1958. s. 1. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/585/Dobsinsky_Prstonarodne-slovenske-povesti-Prvy-zvazok

vnímajú dnes. Zároveň nás bude zaujímať, ako vnímal dobro a zlo dánsky rozprávkar Hans Christian Andersen, ktorého sme vybrali ako reprezentanta západného sveta. Pomocou komparatívnej metódy budeme porovnávať Andersenove autorské rozprávky so slovenskými ľudovými rozprávkami, zozbieranými Pavlom Dobšinským.

1. TEORETICKÁ ČASŤ

1.1. Vymedzenie pojmu rozprávka

Na začiatku kapitoly chceme citovať slová autorov Milana Leščáka a Viliama Marčoka, ktorí vo svojom článku *Dobšinského rozprávky dnes* krásne definovali rozprávku ako pojem: „*Hlavný zmysel rozprávok vo výchove detí je výchova k ľudskosti. Rozprávka je v tomto smere naozaj dôsledná a najmä názorná. To, čo je ľudské, má v nej ľudskú tvár. To, čo je neľudské, má aj podobu neľudskú. Zakliaty môže získať ľudskú podobu len vtedy, ak niekto iný prejaví svoju lásku voči nemu bozkom alebo ochotou vykúpiť ho vlastným utrpením. Ten, kto si chce v boji s krutosťou, útlakom a biedou nakloniť osud, musí mať pri sebe dôvtip aj láskavé srdce. Hrdinovia rozprávok sa musia vždy najprv osvedčiť ako dobrí ľudia tým, že preukážu úctu starším, alebo sa podujmú pomôcť v biede a nešťastí iným.*“²

Naši predkovia, aj napriek svojej jednoduchosti, vedeli, že šťastie a spokojnosť sa dá dosiahnuť cez láskavé srdce a dobrú vôľu. Vďaka skúsenostiam zo života vypozerovali, že pomáhanie druhým nás duševne obohacuje viac a že na dosiahnutie všetkého dobrého je potrebná vytrvalosť. Je treba si veľa vytrpieť, pretože nič nie je zadarmo. Práve vďaka týmto skúsenostiam majú naše deti možnosť porovnať rozprávkový mravný princíp so skutočným životom.

V rozprávkach cítime vieru, že žiaden čin – dobrý či zlý – nikdy nezostane neodmenený alebo nepotrešaný. Všetko sa dá napraviť, dokonca ani smrť nie je definitívna. Vždy existuje nejaká bylina, čarodejný prostriedok alebo dobrodinec, ktorý dokáže oživiť nevinného dobrého človeka v mysli a vo svojich spomienkach.

Ak chceme analyzovať ľudovú rozprávku, musíme si najprv „rozdeliť na drobné“ rozprávku vo všeobecnosti. Všetky rozprávky vo svete podliehajú určitým pravidlám, ktoré sa v období zberateľstva ľudovej slovesnosti nesmeli prekročiť. Týkajú sa charakteristiky postáv a prostredia, prítomnosti čarov v rozprávkach, personifikácií a najdôležitejšie ukončenie alebo šťastný koniec rozprávky. Rozprávka je mnohotvárna, preto sa nemôže študovať v celom svojom rozsahu. Treba ju najprv klasifikovať. Najčastejšia klasifikácia je podľa sujetu: zázračné rozprávky, rozprávky zo života, zvieracie rozprávky. Tieto rozprávky sa vyznačujú vlastnosťou, že prvok jednej rozprávky je prenesený do inej (napr. Ježibaba). Následne sa rozprávka definuje: vezme sa časť rozprávky, ku ktorej sa pridá

² LEŠČÁK, M. – MARČOK, V. 1985. *Dobšinského rozprávky dnes*. In. *Pamodaj šťastia, rozprávka – Pocta Pavlovi Dobšinskému*. Bratislava: Literárne informačné centrum, Edícia Signum, 2008. s. 65.

predložka „o“. Tak je rozprávka, v ktorej sa bojuje s drakom rozprávka „o boji s drakom“ a taká, v ktorej vystupuje kocúr, je rozprávka „o kocúrikovi“.

Vladimír J. Propp nám vo svojej knihe *Morfológia rozprávky* pomôže zorientovať sa v zložitých pravidlách rozprávky. Rozprávka je, podľa jeho zistení, postavená na motívoch a funkciách postáv³.

Motívy:

Rozprávky sa rozkladajú na motívy. Za motívy sa pokladajú príčiny, ktoré nabádajú hrdinov k určitým činom. Začiatkom deja býva istá situácia nedostatku, ktorá je motívom k odchodu z domu. Motívy odchodu bývajú najčastejšie: materiálne (chudoba), túžba (kedy hrdina spozná krásu a túži po nej), upozornenie (prostredníctvom niekoho, kto ho upozorní na jeho nedostatok), alebo môže byť nedostatok domnelý (kedy hrdinu posielajú škodcovia po niečo, čo nepotrebuje).

Jedným zo základných motívov pre akéhokoľvek hrdinu je v rozprávke robiť „radosť druhému“. Sestra chce odkliať brata, popolvár chce vyslobodiť princeznú a zbaviť kľatby kráľovstvo, otec chce uživiť rodinu. Podstatným motívom je šťastie a blaho milovanej osoby, alebo aj kráľovstva.

Funkcie:

Skúmať a analyzovať rozprávky je možné vďaka funkciám postáv. Podľa funkcií účinkujúcich postáv dokážeme lepšie analyzovať rozprávky.

V prvom rade je treba si uvedomiť, že funkcie (migrujú) medzi rozprávkovými bytosťami, pretože ich je neobvykle málo, zatiaľ čo postáv je veľa. Môžeme si všimnúť, že pre rozprávky je príznačná opakovateľnosť. Ak čítame nejakú rozprávku, stretávame sa s niečím, čo už sme bezpochyby počuli alebo čítali v inej rozprávke, napr. kde bolo, tam bolo, alebo pomáhanie povesťným a potrebným (či už núdzny ľudom, zvieratám, predmetom), unášanie princezien, topenie v rybníku, rozdávanie nesplniteľných úloh atď. Pod funkciou rozumieme činy postáv. Tie sú rozhodujúce z hľadiska dôležitosti postavy pre priebeh deja – rovnaké skutky môžu mať rozličný význam.

Funkcie sú základnými a stálymi komponentmi rozprávky, to znamená, že nezávisia len od postáv. Sú limitované počtom a majú presné poradie. Tie, ktoré majú rovnaké poradie funkcií, väčšinou zaradíme pod ten istý druh.

³ Porov. PROPP, V.J. 1928. *Morfológia rozprávky*. Bratislava: Tatran, 1971. 192 s.

Jednoduchý popis funkcií postáv:

Rozprávka začína východiskovou situáciou, v ktorej sa predstaví krajina aj hlavný hrdina. V nasledujúcom texte popíšeme niekoľko funkcií, v tom poradí, v akom majú za sebou nasledovať. Nie je pravidlom, že sa v rozprávke objavujú všetky tieto funkcie. Môžeme si však všimnúť, že na seba nadväzujú logicky aj umelecky.

Odchod: jeden z členov rodiny odchádza (rodičia idú za prácou, zomierajú).

Zákaz: hrdinovi niečo zakazujú (sú to príkazy, prosby alebo rady). V tejto etape, keď sa zákaz poruší, prichádza nešťastie (napr. deti sú ponechané sami na seba v lese).

Porušenie: zákaz sa porušuje. Pri tejto fáze rozprávky sa už môže objaviť protivník hrdinu (škodca), ktorý zapríčiní nešťastie.

Vyzvedanie: protivník sa pýta, aby zistil, kde je niečo schované.

Prezradenie: protivník dostáva odpovede.

Podvod: protivník sa snaží oklamať svoju obeť prehováraním, magickými predmetmi, alebo inými prostriedkami.

Pomáhanie: obeť uverí klamstvám a nevedomky pomáha nepriateľovi.

Škodcovstvo: protivník spôsobuje ujmu členovi rodiny – táto funkcia vytvára pohyb v deji – unáša niekoho, kradne magický predmet, pomocníka či iné veci, ublíži na zdraví, očaruje niekoho, zabije niekoho.

Nedostač: ďalším začiatkom zápletky je situácia, ak hrdinovi niečo chýba: nevesta, magický predmet, vzácna vec, peniaze, slovoda atď.

Sprostredkovanie: samotnému hrdinovi nemusí nič chýbať, ale sa naňho obracajú s prosbou.

Odchod: tento krát odchádza z domu hlavný hrdina. Rázne vstupuje do deja postava darcu, od ktorého dostane hrdina prostriedok na porazenie zla.

Funkcia darcu: darca skúša hrdinu, či je dobrý človek. Má odpovedať na otázky, alebo niekomu preukázať službu.

Reakcia hrdinu a získanie čarodejného prostriedku: reaguje na počínanie darcu a následne získava čarodejný prostriedok.

Priestorové presmerovanie: hrdina sa prenáša, dopravuje na iné miesto (väčšinou je to tam, kam potrebuje ísť).

Zápas: hrdina a protivník proti sebe bojujú. Po víťazstve dostane hrdina to, čo hľadal.

Značkovanie: hrdina je označený na tele, alebo dostáva predmet (prsteň, šatku), aby bol neskôr rozpoznateľný.

Likvidácia nešťastia: táto funkcia je spojená s víťazstvom. Nešťastie zo začiatku je zažehnané.

Návrat: hrdina sa vracia domov.

Prenasledovanie: ak hrdina nezničil zlo, môže ho protivník prenasledovať.

Záchrana: niekedy sa rozprávka končí zachránením sa od prenasledovania, inokedy rozprávka ponúka nové nešťastie. V takomto prípade začína druhá časť rozprávky, kedy hrdina znova opúšťa domov a nasleduje opäť celá škála pôvodných funkcií.

Neopodstatnené nároky: môže sa objaviť falošný hrdina, ktorý si bude nárokovať zásluhy za pravého hrdinu, zatiaľ čo tento, je preč.

Ťažká úloha: hrdina musí splniť ťažké úlohy (najčastejšie tri).

Spoznanie a usvedčenie: hrdinu spoznajú (najčastejšie svojou milou), takže falošný hrdina je odhalený a dostáva trest.

Svadba: hrdina sa ožení – s tým môže byť spojené aj získanie majetku – alebo dostáva inú odmenu za svoje skutky.

Rozprávka je teda proces. Vyvíja sa od škodcovstva, alebo nedostatku cez prekonávanie nepriazne vedúcej k odmene (svadba, porazenie zla, odstránenie nedostatku).

Funkcie postáv podľa motívov:

Škodca: je ten, ktorý škodí. Jeho motívy nie sú odôvodnené. V priebehu deja sa objavuje dvakrát – prvý raz neočakávane, druhý raz je vyhľadaný hrdinom.

Darca: jeho úlohou je odovzdať čarodejného predmetu hrdinovi, objavuje sa obyčajne náhodou. Ak nie je v rozprávke, má jeho funkciu pomocník.

Pomocník: má za úlohu pomáhať hrdinovi. Niekedy je považovaný za dar (napr. hovoriaci kocúr, čarovný kôň). Pomocníkov poznáme: univerzálnych (sú schopní vykonať všetky funkcie pomocníka – likvidovanie nešťastia, záchranu pred nepriateľom, premiestnenie hrdinu, riešenie úloh, premena hrdinu), čiastočných (sú schopní vykonať niekoľko funkcií), špecifických (vykonávajú iba jednu funkciu).

Dcéra a jej otec: majú zadávať úlohy, dcéra má poprípade ešte funkciu spoznania hrdinu. V rozprávke sa môže dcéra objaviť ako princezná a tiež dvakrát ako škodca.

Odosielateľ: iba vysiela hrdinu na cestu (najčastejšie to bývajú rodičia).

Hrdina: je klasifikovaný ako hľadač alebo ako ukrivdený. Hrdina rozprávky ako hľadač je poslaný, alebo sám sa vydáva nájsť niečo, čo potrebuje, najčastejšie nevestu.

Ukrivdený hrdina je vyhnaný z domu neprávom. Je buď obvinený, alebo na ňom bola vykonaná iná krivda.

Nepравý hrdina: jeho funkciou je robiť si nároky na odmenu.

Každá postava môže vykonávať niekoľko činností (ako pomocník) alebo jedna činnosť môže byť vykonaná niekoľkými postavami (napr. čarodejný prostriedok môže darovať darca alebo pomocník). Pri určení funkcie postavy sú dôležité ich skutky, ktoré vplývajú na ďalší vývin deja.

Ďalšími typickými znakmi pre rozprávku sú čas a priestor, rodina, personifikácie, duálny princíp, číselná symbolika, spravodlivosť. Poznatky o nasledujúcich princípoch sme čerpali zo spisu *Úvahy o slovenských povestiach*, napísané Pavlom Dobšinským. V tomto veľmi podrobnom spise zachytáva autor svoje vtedajšie poznatky a názory na rozprávky, ktoré zozbieral.⁴

Čas a priestor:

Rozprávky tradične začínajú, ako sme to naznačili vyššie, vetou „kde bolo, tam bolo“ alebo „kedy bolo, vtedy bolo“. Nie je v nich presne určené miesto, ani čas, niekedy dokonca nie je udané ani meno hrdinu, alebo ak je jeho meno známe, je uvedené iba krstné.

Čas v rozprávke nehrá takmer žiadnu úlohu. Hrdina môže slúžiť u ježibaby či v pekle niekoľko rokov, no nijako sa to neodzrkadľuje na jeho veku.

Priestor v rozprávke je presne vymedzený – priestor vodnej plochy (jazerá, moria, rieky ...) sú priestorom zla, pretože sú temné a tajomné. Hory sú blízko neba, takže musia byť priestorom pre dobro a často sa na ich vrcholoch nachádza niekto, alebo aj niečo čarovné, čo hrdinovi pomôže dosiahnuť vytúžený cieľ. Priestor zeme má dvojaký údel: na zemi sú úrodné polia aj nevlúdne skaliská či pláne, môže spĺňať funkciu dobrého aj zlého priestoru.

V rámci priestoru nás rozprávky prenášajú do chudobných chalúpok, kde nie je ani suchej kôrky do úst, no zavedú nás aj do zámkov, hradov a kaštieľov bohatých pánov. Nachodíme sa aj v príbytkoch mešťanov, remeselníkov, kupcov, kde je okrem práce aj pohodlie.

⁴ Porov. DOBŠINSKÝ, P. 1871. *Úvahy o slovenských povestiach*. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská, 1871. 172 s. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach

Rodina:

Základom rozprávky je rodina. Každý hrdina z nejakej rodiny vychádza, opúšťa matku a otca, aby sa do nejakej rodiny opäť vrátil. Buď sa vracia do vlastnej rodiny, alebo sa prižení a si založí novú rodinu.

Ak sa lepšie prizrieme rodinným a spoločenským pomerom rozprávky, pokojne ju môžeme porovnať so životom spoločnosti v reálnom svete. Rodina je v ľudových rozprávkach zobrazená patriarchálne, teda je to otcovská rodina. Postavenie otca v rodine stanovuje otcovi povinnosť opatrovať a starať sa o rodinu, ak je kráľom, ustanovuje dediča trónu, určuje skúšky a tresty. Má úlohu radcu, darcu aj vysielateľa, často vystupuje ako autorita, ktorá niečo prikazuje, alebo aj zakazuje.

Matka je v rozprávke postava, podriadená otcovi, no jej sila má pôvod k láske. Materinská láska a obetavosť pre deti je v rozprávkach rovnako silná ako láska zaľúbencov. V prípade, že chýba postava otca, matka preberá na seba jeho povinnosti a práva, no nepreberá jeho vlastnosti. Zostáva matkou – radkyňou, na rozdiel od otca nepoužíva imperatív príkazov.

Postava macochy vždy preberá vládu nad domácnosťou. Zatiaľ, čo matka je s otcom v harmónii a dopĺňa ho, macocha ho ovláda, rovnako ako aj všetky jeho deti. Ak má macocha dcéru, rovnako sa jej dostáva všetkých výhod. Na konci rozprávky sa však macoche dostáva obyčajne rovnaký trest akým ona častovala druhých.

Postavenie detí býva rozličné. Dobré deti sa nikdy neprotivia vôli rodičov a činy vykonávajú až po ich príkaze. Najstarší má však právo prvej voľby v ceste, v službe, v dobrodružstve. V prípade, že si deti nie sú rovné, najnižšie výsady má najmladší súrodeneц. Tento princíp sa na konci rozprávky obracia.

Pre dospelé dievčatá je dôležitý dobrý vydaj a postavenie. Tak, ako to bývalo v reálnom živote. No na rozdiel od života, v rozprávke sa zasnubujú chudobné dievčatá s bohatými ženíchmi, alebo chudobní šuhaji s bohatými pannami. Rovnako aj pri svadbe je postupnosť od najstaršieho po najmladšieho. Niekedy preberá dievča funkciu hrdinu – vypravuje sa odkliať bratov, vyberie sa do služby, obetuje sa pre rodinu. Jej prelomenie kliatby však súvisí skôr so splnením nejakej úlohy, nie s bojom.

Zaujímavé je, že každá rodina si počína po svojom. Ľudia sa starajú sami o seba, rodiny fungujú samostatne, hospodária na vlastných pozemkoch s vlastnými domčekmi, ktoré si postavili. Dokonca môžu cestovať z krajiny do krajiny bez obmedzení.

Povinnosťou občanov krajiny je zachovávať dobré mravy, prispievať k udržaniu krajiny a uctievať kráľa. Kráľ je na čele krajiny. Jeho povinnosťou je starať sa o svoju krajinu a o svoju rodinu. Nikdy nezasahuje do samosprávy druhých krajín. Má často aj funkciu otca, takže vynáša sudy, stanovuje úlohy a určuje dediča.

Personifikácie:

Živé bytosti aj neživé objekty, všetky zvieratá, rastliny aj predmety majú schopnosť rozprávať a konať ako ľudia. Je to spojené s duchom, ktorý je všade prítomný. Rovnako aj nadprirodzená moc, ktorá môže človeka premeniť na zviera, či kameň. To sú všetko duchovia sprítomnení v našom svete, ktorých stvorili naši predkovia. Je to znak, že už v období vzniku rozprávok človek vedel, že jeho telo má dušu.

Personifikovanie prírody je spojené aj so spoluprácou človeka s prírodou. Človek sa zbližuje s prírodou, tým že jej preukazuje svoju láskavosť, stáva sa jej ochrancom (dievča pomôže pasúcemu sa býčkovi), za čo mu príroda preukazuje službu, stáva sa radcom aj pomocníkom. V prírode nachádzame duálny princíp, kde kladná moc bojuje so zápornou – život a smrť. Zlo i dobro tu má svoje miesto.

Ďalšie personifikovanie neživých vecí sú metafory v rozprávkach, ako: „sen ho umoril, nápoj ho zložil, zima ma zdrapila“.

Duálny princíp:

Stoja proti sebe dvojice, ktoré v neustálom boji vytvárajú harmóniu sveta: svetlo a tma, leto a zima, život a smrť. Dobro a zlo majú svoje zosobnenie. Nie sú to len pojmy. Zlo je zhmotnené v postavách čertov, Ježibáb, strigôňov, zlých macoch, drakov či zbojníkov. Dobro je zhmotnené v udatných hrdinoch, čistých pannách, rôznych dobrodincoch, ktorí pomáhajú hrdinovi na jeho ceste, v dobrých vílach, múdрых starcoch atď.

Číselná symbolika:

Jedným z poznávacích znakov rozprávky sú čísla. Okrem duálneho princípu, kde dvojka vyjadruje kontrast alebo konflikt, sa v rozprávkach objavujú čísla sedem a dvanásť, ale najčastejšie je to číslo tri.

Číslo sedem má duchovný rozmer. Toto číslo je spojené s náboženstvom (sedem sviatostí, sedem smrteľných hriechov), s etikou (sedem cností) či špiritizmom (sedemkrát sa vyslovuje magická formula). V rozprávkach sa toto číslo využíva na označenie

časového úseku (pracoval sedem rokov) alebo lokalizáciu neurčitého miesta (za siedmimi horami a siedmimi dolinami).

Číslo dvanásť sa spája s kozmickým poriadkom – máme dvanásť mesiacov v roku, dvanásť hodín na hodinkách, dvanásť znamení zverokruhu. V rozprávke môže toto číslo označovať hodinu, ktorá je považovaná za strašidelnú a kúzelnú (keď musí hrdina vydržať do polnoci, aby zachránil princeznú) a môže vyjadrovať priamo počet osôb – dvanásť mesiačikov.

Najfrekventovanejšie číslo tri má významnú úlohu napríklad pri gradácii deja rozprávky. Vyjadruje opakovanie, ktoré môže byť rovnomerné (tri roky služby, tri úlohy) alebo narastajúce (tretia úloha je najťažšia) alebo má dvakrát záporný výsledok a raz kladný (dvaja bratia neuspeli, ale tretí všetko zachránil). Niekedy sa opakuje trikrát dej, čo prispieva k jeho spomaleniu (trikrát sa spieva pesnička, hrdina má troch pomocníkov, dostane tri dary, má tri možnosti atď.). Okrem toho plní trojka aj funkcie, ktoré má číslo sedem a dvanásť.

Rozprávková spravodlivosť:

Spravodlivosti podlieha každý. Panuje tu spravodlivosť čistá a jednoduchá, riadiaca sa princípom „oko za oko, zub za zub“ – čím sa kto previnil, tým býva potrestaný. Výnimkou tu nie je ani trest smrti. S vinníkmi býva často potrestaná aj ich rodina (macocha a jej dievka).

So spravodlivosťou súvisí pomáhanie. Každý človek – či chudobný, či bohatý – je zaviazaný k tomu, aby pomohol potrebnému a trpiacemu, aj keď nie je s ním nijako spriaznený. Nezľutovať sa nad trpiacimi znamená v rozprávke najväčšie previnenie proti ľudskosti.

1.1.1. Vymedzenie pojmu slovenská rozprávka

Prostonárodné slovenské povesti, ako svoje dielo nazval Pavol Dobšinský, sú prekrásnou zbierkou deväťdesiatich ľudových rozprávok, preto sa považujú za najobširnejšiu zbierku v histórii slovenskej tlačenej literatúry. Rozprávky vyšli v dvoch zväzkoch a v ôsmych zošitoch postupne od roku 1858 po rok 1880. Sú tu zastúpené prevažne rozprávky fantastické, okrem toho rozprávky o zvieratách, legendárne, novelistické, realistické, humoristické.

Dobšinský nepovažoval ľudovú rozprávku len za historický doklad našich predkov, ale považoval ich za dôležitý myšlienkový zdroj slovenského ľudu. V rozprávkach je opísané naratívny spôsobom, ako ľudia vnímali dôležité etické hodnoty, ako aj dobro a zlo. Ako vnímali seba a svoj život – pretože hlavnou postavou v ľudovej rozprávke je prevažne chudobný človek. A Slováci boli v tých časoch zväčša iba chudobní. Okrem toho sú tu zapísané aj zvyky a obyčaje slovenského ľudu. Preto sa Dobšinský ako zberateľ usiloval o čo najvyššiu autenticitu pri zápisoch. Pri každej rozprávke udával pôvodného rozprávača alebo upravovateľa, do textu zasahoval najmä štylisticky a snažil sa pridržať textov tak, ako ich rozprával ľud.

Veľký význam má pravopis používaný v textoch, ktorý sa postupne zaužíval aj v iných literárnych prácach. Bola to reč ľudu, takže vydávanie slovenských povestí sa zaslúžilo o zvýšenie jazykovej kultúry a o upevnenie slovenčiny v rečovej aj literárnej forme. Hlavný zámerom vydavateľov bolo však donútiť ľudí čítať. Pri čítaní rozprávok si ľudia privykli čítať vôbec, a tak si kliesnili cestu k prirodzenej potrebe ďalšieho seabavzdelávania.

Pôvodnosť slovenských povestí sa prejavuje v tom, že hoci sa mnohé z nich líšia, dokonca poznáme viacero variantov, všetky si zachovávajú tú istú myšlienku. To znamená, že naše povesti tradične končia rovnako: hriešni a vinní dostanú zaslúžený trest a poctiví ľudia sú odmenení. Zlý princíp vždy hynie, dobrý princíp nad ním vždy víťazí a udrží sa.

Okrem rozprávkových obrazov, ktoré popisujú víťazstvo dobra nad zlom a pravdy nad nepravosťou, bohatstvo umeleckých prostriedkov vykresľuje aj putovanie hrdinov za ťažkými cieľmi, ale aj prekonávanie prekážok, tradičné opakovanie rozprávkových čísl tri, sedem, dvanásť a objavujú sa aj čarovné predmety či nadprirodzení pomocníci.

Dobšinský vyzdvihoval malebnosť a obraznosť, akú používal slovenský ľud pre svoje rozprávky, považoval ich za „druh básnictva“. Zároveň vyzdvihoval črty realizmu v každodennom umeleckom zobrazení života: „*Ako každá báseň, dotýkajú sa aj ony nejakej pravdy.*“⁵

V slovenských ľudových rozprávkach je hlavným dejiskom príbehu príroda. Viaže sa na ňu symbolika, alegória, a dokonca aj personifikácia.

Prírodné sily vnímali ľudia ako zlé a škodlivé, prevažne zimu, dážď, mráz, vietor, búrky. Vytvorili preto akúsi obdobu „božstva zla“. No keďže ľudia súčasne túžili po lepšom živote, existovalo „božstvo dobra“, ktoré malo nad zlom víťaziť – reprezentovali

⁵ MELICHERČÍK, A. 1959. *Pavol Dobšinský: Portrét života a diela*. Zväzok 25. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959. s. 150.

ho teplo a slnko. Zima alegoricky predstavovala kliatbu – zakliata krajina bola spravidla pochmúrna, zamračená, tmavá... tak ako zima. Pri odkliatí vyšlo slnko a objavili sa farby.

Ďalším pomerom prírody v rozprávkach bolo jej personifikovanie. Zvieratá, rastliny aj ostatné predmety tak mali často ľudské vlastnosti. Hovorili ľudskou rečou, mohli človeku slúžiť, a mohli si dokonca vybrať, že pomôžu tomu, kto si to zaslúži.

Slovenské ľudové rozprávky odzrkadľujú etické myslenie slovenského národa. Okrem boja dobra so zlom v nich P. Dobšinský videl obrazy našej národnej minulosti, prítomnosti aj predstavy budúcnosti. Zdanie dobrého konca signalizuje optimistické predstavy o budúcnosti. Naši predkovia okrem svojich hodnôt neúmyselne vpísali do rozprávok aj predzvesť lepšieho života, svoje túžby po spravodlivosti.

1.2.Vymedzenie pojmu „dobro“ a „zlo“

Pojmy dobro a zlo patria k centrálnym pojmom etiky a etickej teórie. Podľa tejto teórie sa *„dobro chápe ako niečo, čo prináša človeku niečo pozitívne, pomáha mu, robí mu radosť; zlo prináša ľuďom niečo negatívne, to, čo človeku ubližuje.“*⁶

Ak by sme mali vyjadriť dobro vo vzťahu k ľudskému konaniu, vo všeobecnosti je dobré konanie chvályhodné či nasledovaniahodné.

Otázkou dobra a zla sa zaoberali mnohí filozofi a učitelia, ale aj rôzne etické smery. Ponúkame niekoľko teórií, ako bolo **dobro** vnímané v histórii:

Grécky filozof Platón, hovoril, že: *„Dobro je idea, ktorá sa v ríši ideí nachádza na najvyššom stupni.“*

Jeho žiak Aristoteles, naznačil istý dynamizmus, keď tvrdil, že: *„Dobro je to, k čomu všetko smeruje. Najvyšším dobrom je blaženosť.“*

Epikurovi hedonisti: *„Dobro je slasť, rozkoš, šťastie.“*

Podľa Kanta: *„Dobro je to, čo je v súlade s príkazom mravného zákona.“*

Tomáš Akvinský nazýval: *„Dobro Božou vôľou.“*

Utilitaristi: *„Dobro je pôžitok, slasť, radosť, príjemné.“*

Hegel: *„Dobro je absolútna idea.“*

George E. Moore: *„Dobro je celok, ktorý má vlastnosť byť dobrý (dobrosť).“*

Marxisti: *„Dobro je to, čo vedie k uspokojovaniu historických potrieb ľudí.“*

ErichFromm: *„Dobro je všetko, čo smeruje k životu.“*

⁶ REMIŠOVÁ, A. TRENČIANSKÁ, E. 2012. *Etika a morálka – teória a realita*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2012. s. 86.

Albert Schweitzer: „*Dobro znamená život zachováť, zlo znamená život ničiť a brániť rozvoju života.*“⁷

Remišová a Trenčianská sa prikláňajú k teóriám Fromma a Schweitzera, kedy má dobro vlastnosť – smerovanie k životu. Všetko konanie smeruje k záujmom človeka, ľudstva a života.

Podľa nášho názoru je pojem dobro absolútnym pojmom. Je to ideál a predstava, tak ako by to malo byť, nie tak ako to je v skutočnosti – nie je naplnený v realite. Je to cieľ, ku ktorému by sme mali smerovať.

Definovať **zlo** je na druhej strane oveľa ťažšie. „*Najjednoduchšie je definovať zlo ako náprotivok dobra. Sú to také ľudské skutky, ktoré ubližujú iným ľuďom, zraňujú ich ľudskú dôstojnosť alebo určitým spôsobom narušajú zaužívané a všeobecne platné idey o tom, čo sa v spoločnosti môže.*“⁸

K tejto téme sa ponúka hneď niekoľko teórií, ako zlo definovať, alebo čo to vlastne je:

Náboženská etika: „*Zlo je nevyhnutnosť ľudského bytia.*“

Kant: „*Zlo je nevyhnutný dôsledok zmyslovej podstaty človeka.*“

Osvietenstvo: „*Zlo je neschopnosť človeka pochopiť svoju pravú podstatu.*“

Marx a sociologické teórie: „*Zlo sociálne – podmienky ľudí, ktoré určujú typy sociálneho a morálneho správania.*“

Židovská tradícia: „*Svet je stvorený dobrým Bohom, zlo sa v ňom objavuje v dôsledku nemorálnych ľudských činov. Zlo teda vyvoláva človek. Dejiny sa odvíjajú podľa morálnosti ľudských činov. Celé dejiny židovského národa sú interpretované ako dôsledok morálnosti. Ak sa národ či jeho zástupcovia (králi, kňazi) chovali podľa Božích prikázaní, potom Izrael vyhrával v bojoch, tešil sa úcte okolitých národov, ekonomicky prosperoval.*“⁹

Kresťanstvo: „*Dobrý Boh nestvoril Satana. Jeho existencia sa zakladá a vyplýva z dobra. Zlý sa stal vďaka pýche a neposlušnosti: Nebudem slúžiť! Keby bol Satan čisto zlý a v jeho existencii by nebolo nič dobré, Boh by ho nebol stvoril.*“¹⁰

Otázka vzniku zla je pre ľudské pokolenie určite pútavejšia téma než dobro, pretože je oveľa tajomnejšia. Určite je aj otázka: Odkiaľ sa v nás berie zlo? naliehavejšia, než

⁷ Tamže, s. 88.

⁸ Tamže, s. 89.

⁹ SEDLÁČEK, T. 2009. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009. s. 52.

¹⁰ Tamže, s.101.

všetky filozofické a etické otázky. Existujú teórie usilujúce sa vysvetliť prítomnosť zla v človeku, ktoré tvrdia, že zlo vychádza z agresívneho správania. Medzi štyri najznámejšie patria:¹¹

1. Freudova psychoanalytická teória
2. Teória Ericha Fromma
3. Etologická teória Konrada Lorenza
4. Teória sociálneho učenia Banduru

Freudova psychoanalytická teória ľudského zla

Ako pôvod zla najskôr Freud zdôrazňoval sex a sexuálnu energiu. V dvadsiatych rokoch minulého storočia pokročil ďalej, keď pomenoval dva základné inštinkty – inštinkt života (eros) a inštinkt smrti (tanatos). Tanatos môže byť nasmerovaný:

- proti samotnému človeku – autodeštrukcia s vyvrcholením v samovražde, ale patrí sem aj sebaľútosť, submisia, určité formy obete, masochizmus;
- proti prostrediu, okoliu, v ktorom človek žije. Môže to byť agresia proti prírode, hmotným statkom, veciam;
- proti ľuďom - nielen vo forme fyzického ublíženia, ale aj formou hádok, nenávisti, zrady.

Energia spojená s inštinktom smrti sa v organizme hromadí a musí byť realizovaná, je to sila zdedená. Organicky je podmienená a je súčasťou našej biologickej vybavenosti. Bez smrti niet života. Ovládať vlastné pudy a inštinkty môžeme aj vďaka výchove a vzdelaniu.

Teória agresie Ericha Fromma

Fromm vymenoval tri orientácie človeka, ktoré sú najhoršie a pre život aj najnebezpečnejšie:

- láska k smrti, deštrukcii;
- zhubný narcizmus;
- symbiotická incestuálna fixácia — chorobná závislosť.

Tieto tri orientácie vytvárajú syndróm rozpadu, ktorý núti ľudí ničiť, ato za účelom skazy, alebo aj nenávidieť za účelom nenávisti.

¹¹ Porov. ZELINA, M. 2006. Psychoanalýza zla. In *BIBIANA*. ISSN 1335-7263, 2006, roč. 13, č. 1, s. 33–40.

Zlo je špecificky ľudský jav. Človek sa nikdy nemôže uspokojiť so zlom ako s riešením. Zlo je príčinou strácania človeka sebe samému, napríklad pri tragickom pokuse zbaviť sa bremena svojho človečenstva.

Zaujímavý je aj pohľad nemeckého biológa a etológa Konrada Lorenza.

Konrad Lorenz a zlo

Prostredníctvom svojich pozorovaní dospel k názoru, že samec musí byť agresívny a je mu v podstate jedno, čo je predmetom jeho agresie – *vrodený inštinkt agresie*. Násilie je zabudované v podstate života. Prežijú najzdatnejší. Menej silní a menej agresívni hynú.

Nech sa zlo berie v človeku akokoľvek či prichádza odkiaľkoľvek, nikdy nesmie byť oplácané iným zlom. Pri napĺňaní fráz „oko za oko“ a „zub za zub“ dávame zlu väčší priestor na realizáciu. Odplácaním sa zlo znásobuje, nie znižuje – skaza predsa budí iba skazu.

Duálny princíp

Existuje teória, ktorá sa zakladá na protikladoch vo svete. Svet sa prejavuje v protikladoch, medzi ktorými sa realizuje nejaký druh rovnováhy. Je to jeden zo základných princípov sveta. Pretože ľudia sú schopní vidieť len to, čo je v protiklade k niečomu inému. Svet sa pohybuje v protikladoch, to znamená, že musí nastať rovnováha (harmonizácia alebo stredná cesta). Ak sú protiklady v harmónii, tvoria základ pre reálny aj ideálny svet. Ak zmizne jeden z protikladov, stratí sa z nášho zorného uhla aj jeho protipól. Pokiaľ by náhodou zaniklo zlo, zmizne aj dobro, pretože prestane byť vnímané. Vyrovnávanie protikladov, a tým vytváranie strednej cesty a rovnováhy, je stále nutné. Je nutné neustále rozoznávať medzi dobrom a zlom. Je to boj dvoch svetov, ktorý neustále pokračuje.

Podľa V. Podrackého však zlo ani dobro nemožno zo sveta odstrániť. Oba princípy sú súčasťou ideálneho bytia a základom sveta. Môžeme iba predstierať, že zlo neexistuje, ale to neznamena, že je tomu tak aj naozaj.¹²

1.3. Dobro a zlo v kontexte rozprávky

¹² Porov. PODRACKÝ, V. 2013. *Nadčasový humanizmus*. Krásná Lípa: Marek BELZA, 2013. s. 52 – 63.

„Už dávnejšie si kladiem otázku, kde sa asi začína to, čomu dnes hovorím: moje morálne zásady. Odkiaľ vôbec vyviera to, že som, čím som. Prvé modlitby som odriekal na rozkaz a nerozumel som im. Prvým rozprávkam som porozumel. Večný zápas spravodlivosti, ľudskej špiny i ľudskej krásy som prvý raz objavil tu.“¹³ (Milan Rúfus).

Rozprávka je literárny útvar, ktorý rozpráva poučný príbeh. Podľa všeobecnej definície je *„ľudová rozprávka žánrom ľudovej slovesnosti a patrí k najstarším a najrozšírenejším formám ústnej slovesnosti. Má najrozmanitejší obsah v závislosti na dobe a spôsobe života. Rozprávka má za cieľ poučenie a pobavenie čitateľov alebo poslucháčov, preto sú rozprávky spravidla nadčasové a mimo konkrétny priestor.“¹⁴*

Veľmi poeticky a nadčasovo však popísal rozprávku známy slovenský básnik a literát Milan Rúfus: *„zápas dobra a zla a človekova priam existenčná nevyhnutnosť stáť na strane dobra, pretože zlo je forma zániku, to, čo ohrozuje život. Boli teda a ostávajú ľudové rozprávky školou morálky. Nielen pre deti, ale aj pre dospelých.“¹⁵*

Ľudová rozprávka sa teda stala prvou „školou morálky“, ktorá sa ponúka mladému čitateľovi cez jazyk, akému rozumie. Nech by sme hľadali hocako usilovne, nenašli by sme lepší balíček príkladov a vzorov pre formovanie svedomia. Učí nás rozoznávať dobro od zla. Nájdeme tu celú paletu charakterov, od odvážnych hrdinov, spanilé panny, dobrých otcov, verných matiek, milujúcich rodičov, starostlivých bratov... Ľudí s dobrým srdcom, ľudí cnosti a pravdy. A na druhej strane sú ľudia s temnotou v srdci, zvrátení a zlí starší bratia, nespravodlivé macochy a ich pyšné dcéry, ľstivé baby, až po kruté bytosti, aké si ani nevieme predstaviť. Je to svet čiernej a bielej farby, kde je všetko jednoznačné. Aký by mohol byť lepší spôsob, ako poučiť dieťa o spravodlivosti, práve a neprávě, víťazstve dobra nad zlom ako v príbehoch, kde tieto hodnoty skutočne existujú?

Rozprávky nám explicitne dávajú na zreteľ, že schopnosť neubližovať patrí mocným a tiež aj to, že vykonávať dobré skutky prináša radosť. Hovorí, že aj keď je na svete zlo, musí byť vyvážené dobrom a jedno bez druhého nemôžu existovať.

Veľmi výrazným prvkom v ľudskej rozprávke je život. Život je nezničiteľný a večný. Rozprávka nepozná obmedzenia. Verí, že všetko zlé možno zmeniť na dobré, ak pre to niečo spravíme. Smrť nie je nezvratná. V rozprávke figuruje len ako pripomienka reálneho sveta, no vždy sa dá zvrátiť a ten, kto si život zaslúži, ožívne. Rovnako, ten kto si zaslúži šťastie, na konci rozprávky bude „žiť šťastne, až do smrti“.

¹³ SLIACKY, O. 2008. *Pamodaj šťastia, rozprávka – Pocta Pavlovi Dobšinskému*. Bratislava: Literárne informačné centrum, Edícia Signum, 2008. s. 13.

¹⁴ <http://www.rozpravky.wbl.sk/Co-je-rozpravka-.html>

¹⁵ MARČOK, V. 1985. *Pocta Dobšinskému*. Bratislava: Mladé letá, 1985. s. 63.

S odkazom na reálny svet môžeme v rozprávkach zistiť, že šťastie je treba si práčne vybojovať. Skutočne šťastní sú iba ľudia s čistým srdcom. Rozprávka nás učí prinášať obete a my spolu s ňou veríme, že utrpenie nieje zbytočné, že má zmysel, že svojím spôsobom pomáha vytvoriť vnútornú rovnováhu sveta. Takže nám má pomôcť zušľachtovať náš charakter. Má z nás robiť lepších ľudí.

A možno je to úplne naopak. Tak, že rozprávka vznikla práve preto, že v skutočnom živote jeho tvorcova nevideli tie hodnoty, ktoré vložili do rozprávok. Možno sa naši predkovia denne presviedčali, že dobro nad zlom nemá prevahu. Preto potrebovali vytvoriť fantastický svet, v ktorom našli také vzácne hodnoty ako pravda, dobro a krása svoje trvalé miesto. A možno práve preto, že nám tieto hodnoty v živote chýbajú, potrebujeme rozprávky.

Nech to bolo akokoľvek, v konečnom dôsledku má rozprávka dôležitú úlohu. Ak jej poslanie nie je meniť náš charakter, určite je jej úlohou upozorňovať, že je na svete dobro. Odráža život nie taký, akým je, ale taký, akým by mal byť.

2. SLOVENSKÁ ROZPRÁVKA

2.1. História a zberatelia

Dnes už všetci dobre vieme, že „jazykovou klenotnicou“ každého národa sú príslovia, porekadlá, ľudové piesne a rozprávky. V ľudovej slovesnosti a zvlášť v ľudových rozprávkach nachádzame prvé náznaky národných dejín a národnej kultúry. Slovenské ľudové rozprávky majú dôležité črty, ktoré si uvedomovali aj mnohí zberatelia ľudovej slovesnosti na Slovensku. Okrem toho, že nám tlmočia našu mytológiu v jazyku, ktorému rozumie aj malé dieťa, ponúkajú nám odraz ideálov, aké vytvoril ľud v umeleckých obrazoch hrdinov ľudových rozprávok.

Nie je to obraz života nášho ľudu v dávnej minulosti, ale odraz jeho prvotného myslenia a názorov na prírodu, v podstate nepatrné vyjadrenie prvotnej filozofie slovenského národa. Aj keď sa v rozprávkach stretávame s obrazom života ľudí, oveľa viac sa tu kladie dôraz na prírodu, jej personifikáciu a alegórie.

Ďalšou dôležitou črtou je vysoká umelecká a morálna hodnota, ktorú nám ponúkajú ľudové rozprávky a v neposlednom rade ich dokumentárny význam. Rozprávka ako literárny žáner bola vždy čitateľsky dostupná aj obyčajným ľuďom, preto sa považovala za jeden z najideálnejších prostriedkov na šírenie slovenského jazyka.

V období literárneho pôsobenia Pavla Dobšinského mnohí autori pokladali ľudovú slovesnosť za prostriedok šírenia národného citu. Ľudová slovesnosť zohrala dôležitú úlohu pri boji za národné a politické práva Slovenska. Ľudové rozprávky mali ako-inak národnobuditeľský význam.

Ľudové rozprávky patria dodnes neodmysliteľne do slovenského folklóru a sú jednou z najdôležitejších vecí, na ktoré môžeme byť ako národ hrdí. Nebolo tomu inak ani v 19. storočí, za života Pavla Dobšinského. Z tohto obdobia poznáme viacero zberateľov folklóru.¹⁶

Samuel Reuss: bol najdôležitejším zberateľom slovenskej folkloristiky, pretože na jeho podnet začali so zberateľskou činnosťou aj štúrovci. V 19. storočí jeho pričinením vznikli zborníky *Codex revúcky* A, B, C a v jeho úprave vyšli mnohé rozprávky v Dobšinského *Prostonárodných slovenských povestiach*.¹⁷

¹⁶ Porov. MELICHERČÍK, A. 1959. *Pavol Dobšinský: Portrét života a diela*. Zväzok 25. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959. 210 s.

¹⁷ Porov. Encyklopédia slovenských spisovateľov. 1984. Zväzok 1. Bratislava: Obzor, 1984. 484 s.

Ján Kollár: zbieral spolu s J. Blahoslavom-Benediktom a P. J. Šafárikom slovenské ľudové piesne. V spolupráci s nimi vydal zbierku *Písne světské lidu slovenského v Uhřích* (1823-1827). V predslove zdôrazňuje význam ľudových piesní pre národnú kultúru, pretože sú odrazom charakteru národa. Popri vydávaní vlastných básní pokračoval v zberateľskej činnosti a vydal najrozsiahlejšie dielo našich ľudových piesní, ktoré rozčlenil aj tematicky – meštianske, remeselnícke, študentské, historické spevy. *Národnie zpievanky* vyšli v dvoch zväzkoch (1834-1835) a zohrali dôležitú úlohu pri formovaní slovenskej literatúry.¹⁸

Augustt Horislav Škultéty: vyvíjal kultúrno-osvetovú činnosť, teda okrem toho, že učil v nedeľnej škole a založil čitateľský krúžok, spolu s Daxnerom, Čipkom a Franciscim zbiera ľudové rozprávky. Intenzívne sa venoval literatúre pre mládež, spolu s Jonatanom Čipkom vydal *Zorničku, zábavník pre dietky*, kde cez rôzne príbehy poučujú mladého čitateľa o mravných zásadách romantickej generácie. V rokoch 1858 – 1861 vydal spolu s P. Dobšinským *Slovenské povesti*. Jeho podiel na diele bol organizačný – koncepčne vydanie usmerňoval a štylisticky upravoval povesti.¹⁹

Jonatan Čipka: v spolupráci s A. H. Škultétym, Š. M. Daxnerom a J. Franciscim zapisoval slovenské rozprávky do tzv. *Codexu Tisovského*. Tieto rozprávky potom vyšli v Dobšinského *Prostonárodných slovenských povestiach*. Okrem iného vydal zábavník pre deti *Zornička*, vďaka čomu vznikol nový model detskej literatúry na Slovensku.²⁰

Ján Francisci: patril k najhorlivejším zberateľom ľudových rozprávok a bol jeden z prvých, ktorý ich vydával. V Levoči vydal prvý zväzok *Slovenských povestí* (1845) a neskôr spolupracoval s Dobšinským a Škultétym na vydaní *Prostonárodných slovenských povestí*.²¹

Janko Rimavský: jeho literárna činnosť súvisí hlavne s ľudovo-výchovnou a pedagogickou činnosťou. Vydal dve knižky veršov a poviedok pre slovenské deti (*Zo života malých* a *Naším maličkým*, 1883) a zostavil výber ľudových rozprávok určených pre českú mládež so slovensko-českým slovníkom (*Zo slovenskej chalúpky*, 1886).²²

Jozef Cíger Hronský: tvoril na začiatku 20. storočia. Venoval sa tvorbe pre deti edične a časopisecky (časopis *Slniečko*). Zaujímal ho ľudové rozprávky, zozbieral a vydal povesti a legendy z okolia Kremnice (*Kremnické povesti*, 1925, *Zakopaný meč*, 1931, *Budatínski*

¹⁸ Porov. Encyklopédia slovenských spisovateľov. 1984. Zväzok 1. a 2. Bratislava: Obzor, 1984. s. 303.

¹⁹ Tamže, s. 149.

²⁰ Tamže s. 106

²¹ Tamže, s. 484.

²² Tamže, s. 536.

Frgáčovci, 1939, *Sokoliar Tomáš*, 1932). Ľudové rozprávky ho inšpirovali aj k vydaniu vlastných magických a zvieracích rozprávok (*Brondove rozprávky*, 1932, *Smelý zajko*, *Smelý zajko v Afrike*, 1930 – 31, *Zlatý dážd'*, 1933).²³

2.2. Slovo k autorovi (kapitola o Paulusovi Emanuelovi Dobšinskom)

Na úvod tejto kapitoly by sme radi citovali spisovateľa Ondreja Sliackeho, ktorý sa Dobšinského dielom zaoberá celý život. Hneď v úvode knihy *„Pavel Dobšinský, život s rozprávkou“* popisuje nášho najznámejšieho zberateľa ľudových rozprávok takto: *„Je fenoménom slovenskej kultúry. Niet vari dieťaťa či dospelého, ktorý by nepoznal jeho meno. O iných, pravda, vieme tiež. To, čo vytvoril on, však poznáme. Poznáme osobne, dôverne. Dielo, ktoré stvoril, bolo totiž naším materským mliekom, naším prvým stretnutím s krásou.“*²⁴

Dielo Pavla Dobšinského nám dalo nielen krásu. Výchova k mravnosti nie je jediným, aj keď veľmi dôležitým aspektom slovenských rozprávok. Podľa Andreja Melicherčíka je v diele Dobšinského celé jedno polstoročie národných dejín v 19. storočí.²⁵

Pavel Emanuel Dobšinský bolo pôvodne meno spisovateľa, no časom sa poslovenčilo na Pavol. Narodil sa 16. marca 1828 v Slavošovciach evanjelickému učiteľovi Pavlovi Dobšinskému a jeho žene Zuzane. Do dvanásteho roku života sa vzdelával doma, no v roku 1840 bol zapísaný na levočské lýceum v Levoči. Roky štúdia boli pre Dobšinského dôležitým milníkom, pretože tu sa formoval jeho charakter a predpoklady pre jeho budúcu prácu. Už počas štúdií sa zaujímal o poetickú tvorbu slovenského ľudu, venoval sa svetovým jazykom a formoval sa na slovenského vzdelanca.

Prvý podnet na zbieranie ľudovej slovesnosti vnukol študentom levočského lýcea Ján Francisci, v roku 1842, ktorý chcel zdôrazniť krásu poetickej tvorby slovenského ľudu. Francisci chcel, aby sa mladí vzdelanci naučili chápať význam ľudovej slovesnosti pri rozvíjaní národnej kultúry. V roku 1845 sa Pavol Dobšinský stáva súčasťou novovzniknutého spolku *Jednoty mládeže slovenskej*, ktorý sa venuje literárnej a ochotníckej činnosti a zbieraniu ľudovej slovesnosti. V tomto období Dobšinský začal zapisovať rozprávky, porekadlá, príslovia a iné žánre ľudovej slovesnosti. No čo je

²³Porov. Encyklopédia slovenských spisovateľov. 1984. Zväzok 1. a 2. Bratislava: Obzor, 1984. s. 88.

²⁴SLIACKY, O. 2015. *Pavel Dobšinský – život s rozprávkou*. Bratislava: DAJAMA, 2015. s. 5.

²⁵MELICHERČÍK, A. 1959. *Pavol Dobšinský: Portrét života a diela*. Zväzok 25. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959. s. 11.

dôležitejšie, vychádza jeho prvá zbierka ľudových rozprávok pod názvom *Slovenské povesti*, ktoré Pavla Dobšinského značne ovplyvnili.

Jeho vlastné vydávanie však malo ešte pár rokov počkať. V jeho živote totiž nastalo mnoho rušivých elementov. Začalo to rokom 1848, kedy bol Dobšinský a ďalší členovia *Jednoty* vyšetrovaný za vlastizradnú činnosť. Bolo zatvorené levočské lýceum a Dobšinský bol povolaný do maďarskej armády. Počas vojenskej, kedy bol odvelený do Petrovaradína, pozbieral aj niekoľko srbských rozprávok. No kvôli podlomenému zdraviu musel byť niekoľkokrát hospitalizovaný a v roku 1850 nakoniec dostáva amnestiu a je prepustený z vojenskej služby. Koncom tohto roka skladá kňazskú skúšku u Samuela Reussa a následne je u prvého zberateľa folklórnych rozprávok prijatý ako tajomník. V tomto období pripravoval syn S. Reussa, Ľudovít, v spolupráci s A. H. Škultétym a J. D. Čipkomnovú zbierku rozprávok. Keďže Dobšinský vnímal rozprávku inak ako Reussovci, na tejto zbierke sa autorsky nezúčastnil.

Samuel Reuss a jeho synovia chápali ľudové rozprávky ako formálny historický dokument, ktorý má vypovedať o našich zvykoch a jazyku, zatiaľ čo Dobšinský v nich videl poetickú krásu a úchvatné obrazy zo života slovenského ľudu.

V roku 1852 Ľudovít Reuss preberá kompetencie tajomníka a Dobšinský odišiel do Trnavy, kde mu J. M. Hurban ponúkol post tajomníka *Slovenských pohľadov*. V tom istom roku časopis zanikol, preto začiatkom roku 1853 prijal ponuku J. Chalupku a stal sa katechétom v Brezne.

Ďalším dôležitým medzníkom v pokračovaní celoživotného diela Dobšinského, bolo blízke nadviazanie kontaktu so Škultétym v roku 1855. August H. Škultéty pomohol Dobšinskému vydať prvý zväzok zbierky *Slovenských povestí*, ktorý vyšiel začiatkom júna 1858 v Rožňave. V úvode tohto zväzku Dobšinský a Škultéty objasnili hodnoty a zmysel ľudovej rozprávky. Pre veľkú popularitu vyšiel aj druhý zväzok na jeseň. Zároveň sa Dobšinský stal profesorom novovzniknutej *Katedry slovenskej reči a literatúry* na banskoštiavnickom lýceu. Vo vydávaní *Slovenských povestí* pokračoval aj napriek nedostatku financií – v Banskej Štiavnici publikoval tretí a štvrtý zväzok. A hneď o dva roky potom aj piaty zväzok (1860) a šiesty zväzok (1861).

Rok 1861 je pre Dobšinského prelomový, pretože po tomto roku nevydal žiadnu zbierku rozprávok takmer dvadsať rokov.

Začal vydávať časopis *Sokol*, kde okrem literárnych príspevkov uverejňoval aj informácie o spoločenskom živote Slovenska. No stretával sa s odporom maďarskej spoločnosti v Banskej Štiavnici, ktorí ho zažalovali za šírenie panslavizmu a buričstvo,

preto musel Štiavnicu opustiť. Po smrti priateľa J. D. Čipku prebral miesto kazateľa v Driečanoch, kde žil a pôsobil až do konca svojho života.

Nasledujúce roky Dobšinský pokračoval v zbieraní rozprávok, porekadiel, prísloví, povier a obyčajov a v *Matici slovenskej* organizoval výskumnú folkloristickú činnosť.

V roku 1870 *Matica slovenská* vydáva zväzok folkloristického *Sborníka slovenských národných piesní, povestí, prísloví, porekadiel, hádanok, hier a povier*. Jedna časť zväzku obsahovala aj rozprávky zapísané P. Dobšinským. V roku 1874 vyšiel druhý zväzok tohto sborníka.

Dobšinský uvažoval o pokračovaní vo vydávaní *Slovenských povestí*. No u Škultétyho, s ktorým vydal prvý zväzok, nenašiel podporu. Poprosil o pomoc A. Trúchleho (redaktor časopisu *Orol*), no pre nezáujem o knihu sa vydanie neuskutočnilo. Vydania ďalšej zbierky sa Pavol Dobšinský dočkal až v roku 1880. Zbierka, ktorú vydal, obsahovala všetky dovtedy vydané rozprávkové texty a niektoré aj nové, ešte nepublikované rozprávky. Autor ich publikoval na vlastné náklady.

Krátko na to sa u neho objavili prvé príznaky tuberkulózy hrdla. V predtuche svojej smrti ukryje svoje celoživotné dielo v sakristii jasenovského kostola pred ľudskou hlúposťou a zlobou.

22. októbra 1885, hodinu pred polnocou Pavel Emanuel Dobšinský zomrel na driečanskej fare, kde je aj pochovaný. Mnohí autori sa zhodujú, že následkom jeho smrti bola zlá správa, ktorú sa dozvedel z *Národných novín*. Týkala sa vylúčenia jeho nevlastného syna z teologických štúdií za panslavizmus.

2.3. Analýza slovenských rozprávok (z pohľadu etickej a morálnej filozofie)

Pavol Dobšinský sa zaoberal tematikou slovenských rozprávok celý svoj život. Okrem toho, že zozbieral rozprávky do diela *Prostonárodné slovenské povesti*, spísal podrobnú štúdiu k menovanej zbierke, v ktorej zhromaždil všetky svoje poznatky a názory.

Naše slovenské povesti, ako ich sám nazýval, prirovnáva ku gréckym a rímskym bájam. Tak, ako grécka mytológia zosobňuje v božstve prírodu, tak aj slovenské rozprávky prírode (priradujú) božskú moc. To znamená, že v diele *Úvahy o slovenských povestiach* môžeme nájsť symboly prírody zakomponované v samotnom deji v rozprávok.

V nasledujúcej kapitole rozoberieme ako vnímal prírodu a Božstvo slovenský človek, tak, ako to popísal P. Dobšinský.²⁶ Ku koncu kapitoly uvedieme analýzu dvoch selektívne vybraných rozprávok z diela *Prostonárodné slovenské povesti*.²⁷ Celé znenie oboch rozprávok uvádzame prepísané v prílohách.

Príroda:

V slovenských povestiach je kľúčovým subjektom príroda. Ako už bolo spomenuté, v tejto práci, príroda je personifikovaná – človek môže komunikovať s jej komponentmi, je mu nápomocná. Zároveň sú v nej zosobnené princípy dobra a zla a princípy vyššej moci. Môžeme hovoriť o učení našich slovanských predkov. Z toho dôvodu zisťujeme ako vnímali beh sveta, silu prírody a vyššie bytosti s ňou spojené.

Príroda je vo svete slovenskej rozprávky obraz alebo symbol Božstva. Je pre ľudí darcom svetla a tepla, zdrojom prežitia, no zároveň môže byť pre človeka aj skazou, keď odoberá svoje dary – keď nastáva zima.

Dobšinský prírodné sily definuje ako dvojbožstvo. Keďže príroda má dobrú aj zlú stránku, ľudia z nej urobili Božstvo, ktoré má vlastnosti oboch princípov. V zime nám ukazuje svoju zlú stránku, ako mráz, sneh, tmu, nehostinnosť. Nuž a v lete sa ukáže jej svetlá stránka so slnkom, teplom, svetlom a dostatkom potravy.

Zima je alegóriou pre stav krajiny, ktorá je zakliata. Je mŕtva, všetko spí zimným spánkom, príroda je ako z kameňa. Príchodom jari a leta, kedy sa všetko prebúda a dozrieva, má symbolizovať zlomenie kliatby. Všade, kam príde svetlo a teplo sa začína nový život.

Rozprávka a vnímanie vyššej moci

V našich národných rozprávkach jestvujú bytosti zla a bytosti dobra. Zlo je zhmotnené v postavách čertov, černokňažníkov, ježibáb, drakov, čarodejníč, zlých macoch a ich dcér. Je prítomné vo formách ako je tma, zima, pustota, hlad, smäd, bieda, nešťastie, nemoce, všemožné trápenie, hynutie a smrť.

Zlo je tak ľahko identifikovateľné (striga je škaredá baba, čert je zlý a má kopyto) a je to zlo hmotné. Nie je to len pojem. O zle sa v tomto prípade nedá premýšľať len ako o nedostatku dobra, ale skutočné v každej rozprávke existuje.

²⁶ DOBŠINSKÝ, P. 1871. *Úvahy o slovenských povestiach*. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská, 1871. 172 s. Dostupné na: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach

²⁷ Porov. http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Prvi-zvazok a http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok.

Rovnako dobro, ktoré má byť jeho protikladom je zhmotnené v rôznych formách. Predstavuje sa nám v osobách chrabrých chudobných mládenčov či vznešených kráľovičov, najmladších bratov, čistých panien, múdrych starcov a dobrých ľudí pomáhajúcich hrdinovi. Svetlo, leto, krása, bohatstvá, šťastie a radosť, zdravie, život, sú rovnako sprítomnené prostriedky na prelomenie kľatby. Bytosti zla sú tu preto, aby mohlo dobro víťaziť. Sú nezničiteľné preto, aby sa zas a znova ukázalo, že ich dobro môže vždycky poraziť.

Vlastnosti bytostí, vystupujúcich v slovenských rozprávkach, svedčia o tom, že rozprávky nám nemali popisovať život našich predkov, aký bol v minulosti. Zobrazujú neustály boj dobra so zlom. Boj slabého človeka so živelnou prírodou. Boj života a smrti.

Na tieto bytosti sa nevzťahuje čas (dobrodružstvo môže trvať niekoľko rokov), ani na priestorové zákony (ježibaby lietajú na metlách, princovi narastú krídla a on preletí horu), niektoré z týchto bytostí dokážu dokonca predvídať budúcnosť (starček prezradí kráľovičovi, kde nájde nevestu).

V rozprávkovom svete je každý tvor je Božím tvorom, všade a vo všetkom je duch, teda všade a vo všetkom je prítomný Boh. Je rovnako prítomný vo vševediacom starcovi, ktorý sa objavuje z ničoho nič a ponúka pomoc. Je prítomný v kačkách, ktoré pomáhajú dievčaťu nájsť cestu. V holúbkoch, ktoré odhaľujú falošnú nevestu. Preto je aj každý človek považovaný za ontologicky dobrého. Ak sa hrdina zdraví s neznámym človekom, považuje ho za vyznávača Boha. V tomto bode sú si rovní a môžu sa považovať za priateľov. Ak je neznámy zlý, nemusí mať hrdina strach, pretože aj bytosť zla je Bohu podriadená.

Človek v našich ľudových rozprávkach je človekom srdca. V srdci sa stretáva rozum s citom, tak ako je to aj v slovanskom filozofickom myslení. Človek je vyvolený, aby vykonal veľkolepý čin, všetkých zachránil a našiel si svoje šťastie. Je vyvolený Božstvom, a predsa si zachováva svoje človečenstvo a vyniká ľudskými cnosťami, no podlieha aj ľudským slabostiam. Je to ideál slovenského človeka. Náš národ dokázal už v tom čase vytvoriť človeka krásy, pravdy a dobra, človeka Bohom vyvoleného. Iba taký človek si zaslúži šťastie a priaznivú budúcnosť.

Toto bolo jedným z hlavných dôvodov zbierania rozprávok pre romantickú generáciu. Ak bude národ vnímať seba, ako mravne cnostného, bude sa rovnako vnímať ako národ so slávnou budúcnosťou. Národ, ktorý si zakladá na kráse, pravde a dobre, a to tie hodnoty prechováva v povestiach, hoci trpí, pracuje a bojuje, robí tak s čistým srdcom. Taký národ si zaslúži lepšiu budúcnosť.

Symboly:

Dobšinský rozvádza vzťah človeka k prírode a zvyrazňuje ich symboliky. Rozprávky nemajú byť príbehy, ktoré vykladajú zápas človeka s prírodou. Sú to príbehy v symboloch vyjadreného boja prírodných síl proti sebe. Človek nie je schopný zasiahnuť do tohto boja, ho len pasívne pozoruje.

Samotné symboly, prenesené z prírody, sú zobrazené ako čarodejné predmety, ktoré hrdinovi darovala čarodejná bytosť z iného sveta. Zlaté, strieborné, medené a železné predmety sú alegóriou na štyri ročné obdobia, kde železný a medený kov predstavuje obdobia zimy a strieborné a zlaté kovy majú manifestovať obdobia jari a leta. Znak kráľovskej moci, ako sú veniec či koruna, majú symbolizovať slnko. Rôzne čarovné prúty, palice, barle, ale aj meče a dýky sú symbolmi oživenia alebo smrti. Jablko predstavuje glóbus, teda Zem.

Analýza rozprávky Kráľ času

Hneď na začiatku príbehu sú vyhranené dva protiklady, dvaja bratia, z ktorých je starší lakomý a bohatý a ten mladší chudobný, ale statočný. Zápletku začína funkciou nedostatku, čo je motív na odchod hrdinu z domu. Rozhodne sa ísť na sklený vrch, kde horí večný oheň. Sklená vrch je symbolom pre nebo, pretože sa nachádza hneď pri hrdinovom príbytku, nebo je všade nad našimi hlavami – Boh je všadeprítomný.

Aj napriek strachu z dvanástich čudných ľudí okolo vatry šiel tam: „*Ale si naostatok pomyslel, že ved' i tam bude Pán Boh s ním a šiel rovno ta.*“ – opäť odkaz na Boha. Tieto odkazy na vieru sú často v rozprávkach prítomné: „*Pán Boh s ním a šiel rovno ta.*“

„*d'akoval Pánu Bohu, že ho tak podivným spôsobom požehnal,*“
„*pre večného Pána Boha, človeče, čože ty tu chceš,*“²⁸

Striedanie dvanástich osôb pri ohni je striedaním mesiacov v roku a jeho vyvrcholením je objavenie sa Kráľa času.

V postave Kráľa času je stelesnené Božstvo, bytosť všemocná, ktorá vládne nad všetkým na Zemi i v Nebí. Je to bytosť, ktorá povstáva z plameňa, čo znamená, že ako Božstvo má moc nad živlami. Oheň ho nemôže popáliť. Je to bytosť vševediaci – vie rozpoznať, ktorý brat je dobrý a ktorý zlý, dobrému bratovi radí ako si spozná ženu. Má

²⁸ Porov. http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok.

moc nad životom, môže život dávať – dobrému bratovi radí nekrátiť si život čakaním. No môže aj život vziať – zlého brata odhalí a nechá ho roztrhať svojimi dvanástimi sluhami. Vláda nad životom a smrťou je dôkazom, že len on môže spravodlivo rozhodnúť. Je bytosťou svetla, pretože na sklenom vrchu, kde býva, horí večná vatra a on sa z tejto vatry povstáva. Je bytosťou lásky a dobra. Keď mladší brat nenašiel dobro nikde na svete, rozhodol sa ho vyhľadať na sklenom vrchu, kde ho prijali medzi seba. Kráľ času je starec, ktorý nepodlieha času, nemení sa, stále ostáva starcom.

Po zmiznutí staršieho brata sa otvára druhá časť príbehu a tá sa začína únosom ženy mladšieho brata. Nasleduje hľadanie, ktoré ho privedie opäť k sklenému vrchu, tento krát sa však dostáva dierou pod horu. Ak vrch hory symbolizoval nebesia, diera pod horou by mohla evokovať peklo, pretože v jej útrobach našiel mnoho stríg a strigôňov. Ešte pred vstupom do diery ho kačky varovali, že tam zomrie – tu sa odzrkadľuje dobrý princíp v prírode.

Podmienkou na splnenie úlohy, ako prezrádza žena hrdinu, je byť dobrý: „*Ale už teraz pôjdem s tebou, ak si dobrý, lebo ma len tak budeš môcť poznať.*“²⁹

Analýza rozprávky Otcov hrob

Rozprávka *Otcov hrob* má začiatočnú funkciu odchodu – umiera otec troch bratov a troch sestier, no ešte pred smrťou zadáva svojim deťom úlohu. Úloha sa zdá byť jednoduchá a ľahko splniteľná, no ako náhle príde rad na prvého brata, ten stráca odvahu a prosí ostatných bratov, aby to splnili zaňho.

Počas celej rozprávky sa opakuje stále číslo tri – traja bratia, tri sestry, tri úlohy, tri píšľaly, traja draci, tri ťažké úlohy od princeznej.

Popolvár je dokonalým vzorom rozprávkového hrdinu, je najmladší, krajší, statočnejší, smelší než jeho bratia.

Pri únose tretej sestry sa mu zjavuje mŕtvy otec – vo funkcii darcu a daruje mu tri píšľaly. Medenú, striebornú a zlatú. Tie majú predstavovať ročné obdobia, kde zlatá je najsilnejšia, teda predstavuje leto.

Mŕtvy otec vystupuje ako darca a zároveň ako pomocník. Je to bytosť dobra, bytosť vševediaci a predpovedajúca budúcnosť. Vie, že jeho najmladší syn má dobré srdce a že jeho dary sa mu budú hodiť – odkaz na všemohúce Božstvo.

V druhej časti rozprávky vchádzajú do deja princezná, a tiež jej otec a hrdina, ktorý dostáva ťažkú úlohu. Opäť objavuje číslo tri, opakuje sa dej a nastáva gradácia, kde sa

²⁹ Porov. http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok.

striedajú farby medená, strieborná a zlatá. Pri poslednej úlohe je Popolvár označovaný čarovným predmetom (veniec), aby mohol byť odhalený ako hrdina.

Druhá časť končí svadbou hrdinu s princeznou, no nie je to koniec rozprávky, pretože ostávajú nedoriešené úlohy.

Tretia časť sa začína odchodom, no tento krát netradične odchodom oboch manželov, pričom je manželka unesená. Prvýkrát sa objavuje škodca, teda bytosť zla, ktorá so sebou odnáša obeť. Táto bytosť (starý šarkan) disponuje čarovnou mocou, no nie je všemocný. Je možné ho poraziť splnením nejakej úlohy.

Hrdina putuje za záchranou svojej ženy, no miesto toho nachádza svoje sestry. Opakuje sa trojaký motív: u každej sestry sa zastaví zvlášť a hľadá pomoc u ich mužov. Tradične však nájde pomoc až pri poslednom.

V tejto časti plnia manželia sestier (švagrovia) úlohu pomocníkov. Najzaujímavejšie na tom je, že pomocníkmi sú draci, ktorí uniesli hrdinove sestry na začiatku rozprávky. Pred koncom príbehu je však vysvetlený príbeh troch bratov, ktorých zaklial otec starý šarkan na drakov. Zlá bytosť v tomto prípade nemá motív na páchanie zla, pretože nie je vysvetlené, prečo otec zaklial svojich synov.

Hrdina je poslaný drakom za starým šarkanom a je upozornený, že bude roztrhaný, no smrť v tomto prípade nie je všemohúca, pretože drak mu dokáže prinavrátiť život.

Kráľovná odhaľuje slabosť starého šarkana a ten je porazený hrdinom a všetko sa na dobré obracia. Druhýkrát slávia svadbu a otcove prorocké slová sú vyplnené.

Rovnako ako v predošlej rozprávke je aj v *Otcovom hrobe* veľa odkazov na vieru:
„Či mám a či nemám ísť na ten hrob? Ach, poručeno Bohu, keď som za bratov vedel poslúchnuť otca, poslúchnem ho už len i za seba!“
„Doma ho nečakalo inšie, iba hriech.“
„Teraz buď zdravý, nech ťa Pán Boh požehná, aby si bol šťastným na svete!“
„Poručeno Bohu, ako bude, tak bude, idem ja len dolu.“
„Pod božím slnkom všetci sa priateľsky pozdravili,“³⁰

³⁰ Porov. http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok.

3. KOMPARATÍVNA ČASŤ

3.1. Porovnanie Východu so Západom (P. Dobšinský a H.Ch. Andersen)

Hnas Christian Andersen (1805 – 1875) bol dánsky spisovateľ, žijúci a pôsobiaci v 19. storočí, podobne ako Pavol Dobšinský. Narodil sa v Odense vo veľmi chudobných pomeroch, ale ako sám píše vo svojej autobiografii, nikdy mu nič nechýbalo.³¹ Prvé rozprávky počúval od stareniek z ich mesta. Pôvodne sa chcel venovať dráme. Mal schopnosť ľahko si zapamätať dramatické hry, ako dieťa mal pekný, nezvyčajný hlas a neskôr sám napísal niekoľko dramatických hier.

Vyrastal v zbožnosti a poverčivosti, pretože jeho matka bola veľmi poverčivá. Často sa spoliehal na svoju vieru, v ťažkostiach sa obracal na Boha. Bol veľmi zbožný človek, čo sa odzrkadlilo aj v jeho tvorbe. Mnohé nešťastné skutočnosti zjemňuje náboženským optimizmom, vkladá svoj život do rúk Boha.

Ako mladý muž písal básne, pretože jeho hlas po prechladnutí už nebol súci na spev. No zároveň sa pokúšal presadiť ako spisovateľ dramatických hier.

Pre Andersena bolo najväčším potešením cestovanie. Mal mnoho priateľov po celej Európe, ale najviac miloval Taliansko, ktoré ho počas života inšpirovalo.

Jeho debutom bola zbierka básní *Cesta pešo od Holmenského prieplavu na východný cíp Amagera*, ale spisovateľa z neho urobil až román *Improvizátor*. Bol preložený do niekoľkých jazykov a verejnosťou dobre prijatý, no literárnou kritikou odmietnutý. Dánska kritika paradoxne nemala Andersena nikdy v láske a dávali mu to pocítiť doma, a dokonca aj za hranicami. Niekoľko mesiacov po vydaní *Improvizátora* vyšiel Andersenovi prvý zosbit rozprávok *Rozprávky rozpovedané deťom* (1835). Aj napriek tomu, že mu kritika radila, aby sa týmto smerom neuberal, verejnosť opäť prijala jeho rozprávky s nadšením, pretože boli úplne iné, ako klasické rozprávky.

V roku 1836 vyšla recenzia od J. N. Høstoma.³² Hovorí, že rozprávky nemajú žiadne mravné hodnoty, slúžia len na pobavenie, dokonca by mohlo ich čítanie mladému čitateľovi uškodiť – mohli by byť pre nich metúce. Rozprávky pre deti mali jasne stanovené pravidlá: mali niesť morálne posolstvo, jazyk mal čitateľa pozdvihovať, nie znižovať sa na jeho úroveň. Myjú mať vyšší cieľ, než len zábavu.

³¹ ANDERSEN, H. CH.1989. *Hans Christian Andersen – Rozprávka môjho života*. Bratislava: BUVIK, 2005. 151 s. ISBN 80-89028-49-7.

³² Porov. ANDERSEN, H. CH.1989. *Hans Christian Andersen – Rozprávka môjho života*. Bratislava: BUVIK, 2005. s. 100.

Andersen zaznamenával rozprávky tak, ako by ich rozprával priamo deťom, aby sa priblížil čitateľom každého veku. Tým nevedomky vložil do rozprávky nový prvok, a to písanie rozprávok v hovorenej reči, čo bolo dovtedy v Dánsku zriedkavosťou. Dalo by sa povedať, že Andersen použil jazykový prejav detí. Rozprávky sa tak stali čítaním pre deti aj dospelých.

Andersenove rozprávky aj napriek kritike vychádzali každé Vianoce, takže nechýbali pod žiadnym vianočným stromčekom a mnohé z nich boli zdramatizované do divadelnej podoby. Tak sa zrodil rozprávkár a vo svojej vlasti konečne našiel svoje miesto.

Dnes už je Andersenovo najznámejšie dielo preložené do stopäťdesiatich troch jazykov, vrátane slovenčiny. Vo svete je známy najmä ako rozprávkár, no vo svojej domovine ostáva aj dnes básnikom, cestovateľom a románopiscom.

Jeho rozprávky sú vnímané „v jednote s francúzskymi rozprávkami Charlesa Perraulta, s nemeckými rozprávkami bratov Grimmovcov či s arabskými rozprávkami z okruhu *Tisíc a jednej noci* a naši čitatelia i v kontexte so slovenskými ľudovými rozprávkami zozbieranými Pavlom Dobšinským.“³³

Ak by sme mali porovnať rozprávky H. Ch. Andersena s ľudovými rozprávkami P. Dobšinského, našli by sme nekonečné množstvo odlišností. Tou najpodstatnejšou je zrejme tá, že Andersen svoje rozprávky vymýšľal sám, zatiaľ čo Dobšinský ich zozbieral ako súčasť ľudovej kultúry. Aby sme však mohli porovnávať týchto dvoch autorov, je dôležité najprv čo-to zistiť o neobyčajnom charaktere jeho rozprávok.

Hans Christian Andersen vydal počas svojho života vyše 200 rozprávok a poviedok. Eva Bubnášová, autorka knihy *H. CH. Andersen a Slovensko* zaradila jeho rozprávky do len dvoch kategórií: fantastické, v ktorých vystupujú personifikované zvieratá a veci a rozprávky so sociálnou tematikou (Ihla na plátanie). Dotýkajú sa tém chudoby, triednych rozdielov, násilia, nešťastnej lásky, hriechu, dokonca smrti (Dievčatko so zápalkami). Na druhej strane Viera Žemberová vo svojej recenzii *Lístoček z neba* delí Andersenove rozprávky žánrovo³⁴: V žánrovej skladbe ide o povesti (*Zlý knieža*), rozprávky tak typicky andersenovské (*Sviece*, *Rajská záhrada*, *O dievke, ktorá stúpila na chlieb*, *Pero a kalamár*), epické miniatúry (*Najkrajšia ruža*, *Najneuveriteľnejšie*) a „realistické“ poviedkové útvary (*Kľúč od brány*, *Borglumský biskup a jeho príbuzní* či iné).

³³ ŽITNÝ, M. 2005. *Doslov prekladateľa* (s. 135 – 144). In ANDERSEN, H. CH. 1989. *Hans Christian Andersen – Rozprávka môjho života*. Bratislava: BUVIK, 2005. 151 s.

³⁴ Porov. ŽEMBEROVÁ, V. 1994. *Lístoček z neba*. In BIBIANA. ISSN 1335-7263, 1994, ROč. 2, č. 2, s. 48-50.

V období spisovateľovej tvorby sa rozprávky chápali ako produkty ľudového umenia. Andersenova tvorba však úplne vybočuje z ustáleného stereotypu. Okrem toho, že používa hovorovú reč – ktorá podľa kritiky nijak deti nevzdelávala – snaží sa o prepojenie rozprávky s realitou. Dobšinského slovenské ľudové rozprávky majú s realitou spoločné akurát rodinné prostredie, no aj to podlieha určitým pravidlám. Andersenove rozprávky so sociálnym námetom sú zamerané na biedu, nespravodlivosť v spoločnosti, v ktorej sa viac cení vznešenosť rodu a privilégiá bohatých, než poctivá práca. Sú to v podstate realistické obrázky obyčajného života, ale v novom svetle. Používa iróniu voči kráľom aj mešťanom a ich spôsobu života, popisuje sociálne problémy, vystupuje kriticky voči spoločnosti, zamýšľa sa nad zmyslom života.

V slovenských rozprávkach dokážeme presne identifikovať dobro a zlo, zatiaľ, čo Andersenove postavy sú ľudia so svojimi dobrými i zlými stránkami, ktorí sa nechovajú dobre v každej situácii, tak ako Dobšinského ideál slovenského človeka. Z tohto porovnania vyplýva, že západný človek bol vždy slobodnejší a slovenský človek v područí tých, ktorí mu vládli, preto potreboval povzbudenie a ideál, alebo aj vyzdvihnutie dobra.

Dánsky rozprávkar sa vysmieva z ľudských nerestí, z ľudskej hlúposti a z nepoučiteľnosti, nenápadným spôsobom. Aj keď sa postavy zosmiešnia a následne poučia zo svojich chýb, je už neskoro (*Cisárove nové šaty*, *Lietajúci kufor*).

V rozprávkach nachádzame momenty, podľa ktorých by sa dali ešte deliť na rozprávky s humoristickým momentom, rozprávky so spoločensko-kritickým momentom a rozprávky s autobiografickým momentom.

Andersen v živote prežil veľa utrpenia, a to sa odzrkadlilo aj na jeho tvorbe. Smutné momenty zo života neobišli ani rozprávky. Svoje skúsenosti so zlobou, zradou a neférovosťou života vložil aj do rozprávok ako sú *Malá morská víla* či *Škaredé káčatko*.

V Andersenových rozprávkach nie je zásadou šťastný koniec, čím sa výrazne líši nielen od Dobšinského zozbieraných rozprávok, ale aj všeobecne od pravidiel rozprávkového žánru. Stáva sa, že rozprávkový sujet sa drží línie tradičnej rozprávky – napr. malá morská víla odchádza z domova kvôli túžbe po láske (motív), no i napriek všetkému utrpeniu nezostáva so svojou láskou a hynie.

No i napriek tomu majú so slovenskou ľudovou rozprávkou niečo spoločné. Napríklad rozprávka *Divé labute* a naša ľudová rozprávka *Traja zhavranelí bratia* sú si veľmi podobné.

Zvieratá aj veci, všetky predmety sú tu personifikované s rovnakou samozrejmou ako u nás. Andersen poľudšťuje celý svet, krásne vystihuje charaktery zvierat a vecí. Ak by tieto veci vedeli myslieť, určite by mysleli práve tak, ako to napísal.

Vystupujú tu rovnako čarodejné bytosti a predmety, ktoré pomáhajú alebo škodia.

Dalo by sa povedať, že rozprávky Hansa Christiana Andersena balansujú na hranici umelo vytvorených a ľudových.

4. VYHODNOTENIE

Predmetom skúmania tejto bakalárskej práce bola pravda, dobro a krása, nachádzajúce sa v slovenských ľudových rozprávkach, ktoré zozbieral Pavol Dobšinský. Pri ich podrobnom skúmaní sme sa presvedčili, že slovenské ľudové rozprávky majú v sebe hlboko zakorenenú morálnu hodnotu. Táto hodnota vedie už generácie detí a dospelých k správnym princípom. Zaradili sme pojmy ako dobro, zlo, duálny princíp do kontextu slovenskej rozprávky a samotný pojem rozprávky sme vymedzili podľa všeobecných pravidiel, ktorými by sa mala rozprávka riadiť. Zistili sme, že každá rozprávka disponuje určitými typickými znakmi: postavy majú svoje motívy na konanie, každá postava spĺňa nejakú funkciu a každá rozprávka v sebe ukrýva princíp boja dobra proti zlu, kde dobro vždy zvíťazí.

Zaujímavé je zistenie, že postavy v slovenskej rozprávke nepotrebujú motív na vykonávanie dobra alebo páchanie zla. Tieto postavy, ktoré Dobšinský nazýva bytostami dobra a zla, nemajú dôvod na to, aby konali správne alebo škodili. Sú jednoducho dobré, preto konajú dobro, alebo sú jednoducho zlé, preto konajú zlo.

Toto „bezdôvodné konanie“ vysvetľuje Dobšinský jednoducho. V rozprávkach proti sebe bojujú nie dobrí a zlí ľudia, ale dobré a zlé prírodné sily, teda leto proti zime, takže ani jedna strana nemôže nikdy vyhrať, a to znamená, že na svete existuje večná harmónia.

Takže aj keď sa slovenská rozprávka riadi všeobecnými pravidlami rozprávkového sveta, má svoju zvláštnu črtu. Dobro a zlo sú ľahko identifikovateľné, sú skutočnými hmotnými bytostami, ktoré nepotrebujú dôvod pre svoje konanie – dobré či zlé.

Keď sme v komparatívnej časti porovnávali slovenskú rozprávku s dánskou, ľahko sme našli a popísali mnoho odlišností v tvorbe H. Ch. Andersena. No najzásadnejším znakom v jeho rozprávkach bola pre nás absencia morálnej hodnoty. V týchto rozprávkach nebojuje dobro so zlom, ale bojujú ľudia so svojimi nerestami. Andersen inklinuje viac k realizmu ako k idealizmu, príčiny zla vidí v ľudských vášňach, ktoré ak sa nakopia, stávajú sa nerestami. Z pohľadu etického môžeme povedať, že jediným riešením alebo aj protilekom nerestí je ľudská cnosť, ktorá je rozumnosťou a zároveň návykom, ktorému sa môže človek naučiť, ak chce. Inklinácia k cnosti je však dobrovoľná.

5. ZÁVER

Na Dobšinského rozprávkach bolo vychovaných mnoho generácií slovenských detí. Tieto príbehy, ktoré nám okrem morálnych hodnôt a národnej hrdosti dávajú ešte dodnes pocit, že raz sa predsa musí aj naše osobné trápenie na dobré obrátiť, nikdy nezapadnú do zabudnutia. Ešte mnoho generácií detí sa bude na tieto rozprávky obracať a aj keď to nebude v knižnej podobe, nájdu si k nám cestu cez iné médiá. Ako inak by bolo možné poučiť deti o dobre a zle, než cez ich vlastný jazyk?

No nielen deti, ale aj mnohí dospelí sa budú k rozprávkam vracat', pretože ľudia radi veria rozprávkam. Zdá sa, že je prirodzené, že človek radšej uverí, že všetko sa dobre skončí, že na svete je viac dobra ako zla, že ľudia okolo nás sú dobrými ľuďmi, ako pesimizmus poukazujúci iba na zlo. Rozprávky predsa máme radi hlavne preto, že v nich víťazí pravda, dobro, krása a láska.

Aj keď mnohí autori s Dobšinským nesúhlasili, hlavne čo sa týkalo jeho ideálu slovenského človeka, on mal svoju presnú predstavu ideálneho Slováka. Dobšinský veril, že sme národom odvážnym a pracovitým, že pomoc druhým je pre nás prirodzená a že láska je tá najdôležitejšia vec v živote. Veril v skutočné etické princípy slovenského národa a preto zrejme vytvoril neoceniteľné dielo *Prostonárodných slovenských povestí*.

Ak by sme mali úplne na záver zhodnotiť etický prínos rozprávok a konkrétne aj rozprávok P. Dobšinského, tak treba povedať, že jeho rozprávky v kontexte 19. storočia mali aj zmysel prebudiť v národe nádej, že dobro nakoniec vždy víťazí. Táto nádej má zároveň eschatologické črty. Byť dobrým sa teda vyplatí. V rozprávkach sú zahrnuté humánne atribúty, ktoré ako tvrdí profesorka H. Hrehová „... vytvárajú bránu pre aplikáciu étosu a kultúry.“³⁵

³⁵ HREHOVÁ, H. 2009. *Etická rozprava o cnosti a dobrokráse. Aretologicko-filozofické reminiscencie*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2009. s. 18.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

ANDERSEN, H. CH.1989. *Hans Christian Andersen – Rozprávka môjho života*. Bratislava: BUVIK, 2005. 151 s. ISBN 80-89028-49-7.

DOBŠINSKÝ, P. 1958. *Prostonárodné slovenské povesti Zväzok I.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1958. 361 s. Dostupné na:

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/585/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Prvy-zvazok.

DOBŠINSKÝ, P. 1958. *Prostonárodné slovenské povesti Zväzok III.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1958. 558 s. Dostupné na:

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/585/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok.

DOBŠINSKÝ, P. 1871. *Úvahy o slovenských povestiach*. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská, 1871. 172 s. Dostupné na:

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/204/Dobsinsky_Uvahy-o-slovenskych-povestiach.

HREHOVÁ, H. 2009. *Etická rozprava o cnosti a dobrokráse. Aretologicko-filozofické reminiscencie*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2009. 298 s. ISBN 978-80-8082-281-1.

Encyklopédia slovenských spisovateľov. 1984. Zväzok 1. Bratislava: Obzor, 1984. 484 s.

Encyklopédia slovenských spisovateľov. 1984. Zväzok 2. Bratislava: Obzor, 1984. s. 149.

LEŠČÁK, M. – MARČOK, V.1985.*Dobšinského rozprávky dnes*. In. *Pamodaj šťastia, rozprávka – Pocta Pavlovi Dobšinskému*. Bratislava: Literárne informačné centrum, Edícia Signum, 2008. 115 s. ISBN 978-80-89222-49-0.

MARČOK, V. 1985. *Pocta Dobšinskému*. Bratislava: Mladé letá, 1985. 79 s.

MELICHERČÍK, A. 1959. *Pavol Dobšinský: Portrét života a diela*. Zväzok 25. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959. 210 s.

PODRACKÝ, V. 2013. *Nadčasový humanismus*. Krásná Lípa: Marek BELZA, 2013. 192 s. ISBN 978-80-87116-22-7

PROPP, V.J. 1928. *Morfológia rozprávky*. Bratislava: Tatran, 1971. 192 s.

REMIŠOVÁ, A. TRENČIANSKÁ, E. 2012. *Etika a morálka – teória a realita*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2012. 272 s. ISBN 978-80-89393-76-3.

SEDLÁČEK, T. 2009. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: 65.pole, 2009. 368 s. ISBN 978-80-903944-3-8.

SLIACKY, O. 2008. *Pamodaj šťastia, rozprávka – Pocta Pavlovi Dobšinskému.*

Bratislava: Literárne informačné centrum, Edícia Signum, 2008. 115 s. ISBN 978-80-89222-49-0.

ZELINA, M. 2006. *Psychoanalýza zla.* In BIBIANA. ISSN 1335-7263, 2006, roč. 13, č. 1, s. 33–40.

ŽEMBEROVÁ, V. 1994. *Lístoček z neba.* In BIBIANA. ISSN 1335-7263, 1994, ROč. 2, č. 2, s. 48-50.

Internetový zdroj: <http://www.rozpravky.wbl.sk/Co-je-rozpravka-.html>.

PRÍLOHY

Kráľ času³⁶

Podáva Janko Rimavský.

Boli raz dvaja bratia. Trebárs boli jedného otca, jednej matere synovia, predsa to nevyzeralo medzi nimi tak ako medzi bratmi. Ten starší bol lakomý a skúpy, a preto i bohatý, a ten mladší bol chudobný, ale na statočnosť nemal páru v celej dedine. Ten mladší nie raz šiel prosiť sa ku bohatému staršiemu bratovi o pomoc, lebo ho núdza často tak priprela, že nemal čo do úst položiť. Mnoho on nepýtal, len preboha prosil, aby mu dal dačo pojesť. — Ale boháč, akoby mu ani bratom nebol, vyvadil sa naň a „tu ja“ — povedá — „budem darebákov chovať“ a vystrčil ho von.

Raz ho brat tiež tak nemilosrdne odpravil, a ešte nikdy predtým nebol v takej biede ako práve vtedy. Už si vonkoncom nevedel inak poradiť, šiel do hory, že si vraj aspoň dákych korienkov pohľadá. I hľadal on, hľadal a motal sa po tej hore, a nemohol nič nájsť, iba pod jednou jabľonou napadaných plánok. Nedbal on, že sú kyslé a že mu zuby trpnu od nich, naobhrýzal sa ich do chuti, potom sa prevalil na zem a zaspal, sám nevedel ako. A ako tak spal, prisnilo sa mu, že ho ľavá ruka svrbí a že vo svojej chalupe vidí oheň.

Keď sa prebudil, bol celkom premrznutý, triasol sa ako osika, a už začal i mrak padať.

„Ach, kdeže sa ja hriešny človek teraz zohrejem,“ hovoril sám k sebe. „Brat ma do svojho domu nepripustí a v mojej chalupe dávno nebolo ohňa.“

Stojí, premýšľa, čo urobiť, až mu zrazu svitlo v hlave.

„Sprobujem,“ povedá, „ísť na sklenený vrch; ľudia hovoria, že tam naveky oheň horieva. Poručeno Pánu Bohu! Keď sa ľudia nechcú zmiľovať, asnáď sa tam dakto zmiluje nado mnou.“

I zobral sa a šiel.

Už zďaleka videl na sklenenom vrchu veľký oheň blčať a okolo neho dvanásť divných ľudí sedieť. Ako bližšie prišiel a tých dvanásť ľudí zazrel, strpol od strachu a všakovak si myslel. Ale si naostatok pomyslel, že veď i tam bude Pán Boh s ním a šiel rovno ta. Keď už ta prišiel, poklonil sa a začal sa prosiť:

„Ach, dobrí ľudia, zmilujteže sa nado mnou; som chudobný človek, nikto sa o mňa ani neobzrie; strašne som premrzol a v mojej chalupe nemám ani ohňa ani dreva. Dovoľte mi zohriať sa trochu pri tomto vašom ohni.“

Všetci dvanásť sa naňho poobzerali a preriekli:

„Synak! Sadni si medzi nás a zohrej sa od doktorého z nás.“

³⁶ Porov. http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Treti-zvazok .

Sadol si medzi nich, a keď všetci mlčali, bál sa i on slovo prehovoriť; len sa díval do toho ohňa a prizeral sa na tých dvanástich. Ako sa tak prizeral, videl, že tí dvanásti rad-radom miesta premieňajú. A keď obišli oheň dookola a zase každý bol na svojom mieste — zázrak na zázraky! Z plameňa vyzdvihol sa starý človek so šedivou bradou až do pásu a s plešivou hlavou a takto prehovoril k nemu:

„Človeče! Nekráť tu dni života svojho, usiluj sa a statočne spravuj! Naber si trebárs z tohoto žeravého uhlia, veď by sme ho my i tak všetko strovili.“

Tu hneď dvanásti povstávali, nasypali uhlia do hodného vreca a zodvihli mu ho na plece. On sa im pekne poďakoval a vykračoval si za chodníkom s plným vrecom ešte ľahšie ako ta idúci naprázdno, lebo sa bol zohrial a vrece sa mu veľmi ľahkým byť videlo.

Príde domov, tu naradovaný, že už aspoň toho ohňa mať bude, začal vysýpať to uhlie naprostred izby. Ale, čo to zase za zázrak! Každá iskrička, sotvaže doletela na zem, premenila sa na zlatý peniaz. Môžete si pomyslieť, ako mu bolo a že neprestal sypať kým všetko nevysypal. Tu stála hromada peňazí pred ním a všetky boli jeho. Ani vlastným očiam nechcel uveriť; len keď za hrst dukátov zahrnul, uveril, že je predsa len pravda. Tu padol na kolená a ďakoval Pánu Bohu, že ho tak podivným spôsobom požehnal a pomohol mu zo všetkej biedy.

Potom mu prišla vôľa tú hromadu peňazí premerať, ale nemal čím. Nuž šiel k svojmu bratovi a prosil ho, aby mu požičal merice.

„Merice požičať!“ rozosmial sa boháč. „Nuž čože budeš s ňou robiť, ty trhan?“

A on celkom pokorne odpovedal:

„Sused mi bol za súsek žita dlžen, teraz mi ho vrátil, nuž by ho chcel premerať.“

Brat síce neveril, ale mu dal tej merice, už len aby zvedel, čo chce ňou merať, a preto jej dno pomazal smolou.

Ten mladší brat ak meral, tak meral tie peniaze a nameral ich mnoho. Keď domeral, vzal mericu a zanesol ju bratovi. Ale bohatý brat hneď spozoroval niekoľko dukátov na dne prilepených a s veľkým hnevom okríkol brata:

„Ty taká a taká potvora! Chcel si ma oklamať, ale ti nevypálilo; nazdal si sa, že sa na tvoje dukáty ulakomím? Či by boli hodné. Ale mi naskutku vyjav, kde si vzal tie peniaze, síce stojme bežím a obžalujem ťa, že si tie peniaze ukradol.“

Mladší brat, ako statočný človek, všetko vyrozprával, ako prišiel k tým peniazom.

Takýmto činom mal už i mladší brat dosť požehnania. Kúpil si zeme i statok a hospodáril z pomoci božej, ako najlepšie rozumel. Ale pri gazdovstve potreboval i gazdinú, nuž sa oženil. Vzal si driečne dievča za ženu a žil s ňou v pokoji a radosti.

Ale ten starší brat neprestal závidieť mladšiemu bratovi bohatstva, a trebárs sám mal dosť, predsa sa mu len vždy viac a viac žiadalo. Čo neurobil? Vybral sa na sklený vrch, že veď i on môže tak dobre pochodiť ako jeho brat.

Príde on na ten sklenený vrch, príde i ku ohňu a začne sa prihovárať k tým dvanástim:

„Dobrí ľudia, dovoľte mne chudobnému zohriať sa pri tomto vašom ohni. Nočná zima ma celkom zdobila, vonkoncom nevládzem ďalej a nemám sa kde zohriať.“

Ale mu jeden z tých dvanástich odpovedal:

„Synak, ty si sa v šťastnú hodinu narodil, máš bohatstva dosť, ale si zlý a skúpy. Pred nami luhať nesmieš, a že si zluhal, za to ťa neminie pokuta.“

Akoby bol hrom doňho uderil, tak sa preľakol boháč, sadol si medzi dvanástich, ale sa bál už potom aj len škrknúť.

Dvanásti si zase premieňali miesta, a keď každý zase prišiel na svoje, vyzdvihol sa z plameňa starý človek so šedivou bradou až do pása a s plešivou hlavou a takto prehovoril:

„Zle sa vodí zlým ľudom. Tvoj brat je človek statočný, preto je i požehnaný; ale ty si zlý, preto ťa trest neminie.“

Vtom jeden z dvanástich pochytil milého boháča, trhal ho nemilosrdne a podal ho druhému; druhý ho ešte horšie ponamietal^[70] a hodil ho tretiemu, tretí štvrtému, štvrtý piatemu, piaty šiestemu, a tak rad-radom až do posledného, a posledný, keď ho dobre potrhal, ponamietal^[71], hodil ho tomu starému človekovi. Tento ho schytil, mäso z neho driapal a jedol, a bezbožný boháč kričal:

„Nešťastný je počet trinásty, ale nešťastnejší som ja.“

Dvanásti jedli žeravé uhlia, a keď kohút v dedine zaspieval, zmizlo všetko. Na druhý deň hľadali, vyvolávali boháča, ale sa nikde nemohli dozvedieť o ňom. Mladší brat síce badal, čo sa stať mohlo, ale nepovedal nikomu ani slova.

Ten mladší brat žil si v pokoji so svojou ženičkou. Až si tak bláhali, že im bolo dobre, a vďačne pomáhali i iným. Ale to ich šťastie netrvalo dlho. Bol sa raz náš milý vybral do poľa, a keď sa večer domov navrátil, nemohol nájsť nikde svoju milú ženičku. Chodil sem i ta, volal, spytoval sa, vyzeral; ale o jeho žene ani slychu. Utrápený hľadal a vyzeral ju deň po dni, ale vždycky nadarmo. Už ho potom nič netešilo a nemal nikde pokoja. Vo svojej žalosti vybral sa do sveta, že si svoju milú ženu, čo by kde bola, predsa vyhladá.

Šiel on, chudáčik smutný, kade ho dve oči viedli, šiel za veľa dní, až sa naostatok dostal k jednému jazeru, kde jedna chalupa stála.

„Tu si,“ povedá, „trochu vydýchnem, a možbyť, že sa i dačoho dopočujem.“

I vnišiel dnu. Ale ho tam zle privítali. V chalupe nebolo nikoho, iba jedna žena, ktorá ako ho zazrela, nastráchaná vykrikla:

„Jaj, pre večného Pána Boha, človeče, čože ty tu chceš, čože tu hľadáš, ak sa môjmu mužovi na oči ukážeš, hneď ťa zje.“

„A ktože je váš muž?“ opýtal sa pocestný.

„Nuž, či to nevieš?“ odpovedala žena. „Môj muž je kráľ vody, ktorý všetko, čo je mokré, má pod svojou mocou. Utekaj, preboha, utekaj, bo akonáhle príde, naskutku ťa zožerie.“

„Ach, veďže sa len zmilujte nado mnou, kdeže sa mám pustiť proti noci, skryte ma dakde, kde by ma nezbadal.“

Tak prosil pocestný, až ženu i uprosil a ona ho skryla za pec.

Po chvíli prišiel kráľ vody a ešte len bol pred dvermi, už kričal:

„Ženo, človečina smrdí, naskutku mi ju vystanov, lebo zle bude i s tebou.“

Darmo by bola tajila; voľky-nevoľky vydala nešťastníka. Tento chudáčik triasol sa ako prút a počal sa vyhovárať, že veď on nič zlého neurobil a že sa len opýtať prišiel, či dačo nechyrovať o jeho žene.

„No, keď si taký statočný,“ zahomral kráľ vody, „už ti len odpustím; ale ti pomôcť nemôžem, lebo o tvojej žene ničoho nechyrujem, kremä včera som videl pár kačíc po vode plávať a medzi tými len azda nebude. Medzitým vieš ty čo? Chod' k môjmu bratovi, ten je kráľ nad ohňom, hádam ti ten bude vedieť viac povedať.“

Náš pocestný bol rád, že po toľkom strachu mohol si v pokoji oddýchnuť. Hneď na druhý deň stúpал zase ďalej, až prišiel ku kráľovi nad ohňom. Ale mu ani ten nevedel viac povedať a upravil ho k tretiemu bratovi, a ten bol kráľom nad vetrom. Ako ta prišiel a rozpovedal mu, kde ide, čo ide, zamyslel sa kráľ nad vetrom, krútil hlavou a nevedel mu dať istoty. Naveľa mu aspoň toľko nadštrkol, že sa mu vidí, akoby bol takú a takú ženskú pod skleneným vrchom videl.

Akonáhle to náš pocestný počul, pospolu sa vrátil tou istou cestou, ktorou prišiel, lebo sklenený vrch bol neďaleko jeho dediny; ale domov ani nenakukol, len sa obrátil hore potokom, ktorý tiekol popod sklenený vrch. V tom potoku kúpalo sa mnoho kačíc a tie volali za ním:

„Dobrý človek, dobrý človek, nechod' ta, lebo tam zahynieš.“

Ale on nedal sa mýliť a len šiel ďalej, až prišiel pod samý vrch.

Pod vrchom ukázala sa mu diera do vrchu a on pustil sa tou dierou a šiel vždy ďalej a ďalej, až prišiel do veľa chýž. Rad-radom pochodil všetky chyže a naostatok prišiel do tej najväčšej. Tu ho obstalo mnoho stríg a strigôňov a zo všetkých strán ho okrikovali:

„Čo tu chceš, čo tu chceš?“

„Prišiel som si,“ povedá, „hľadať ženu, lebo mi povedali, že ju tu videli.“

„Ej, tu ti je, tu,“ kričali strigy okolo neho. „Ale ju nedostaneš, iba ak si ju medzi sto ženskými poznáš.“

„Nuž,“ povedá, „akože by som si ju nepoznal?! Aha, hľahľa, veď je tu!“ a ešte nebol ani dobre dopovedal, už jej bol okolo hrdla.

I žena ho objímala a láskala a tak sa tešili oba, že boli zase spolu. A ako sa tak láskali, pošepkala mu žena do ucha:

„Teraz si ma len poznal; ale neviem, či ma i zajtra poznáš, lebo nás bude dvesto rovnako poobliekaných. Ale vieš ty čo! Chod' v noci ta na sklenený vrch, tam je kráľ nad časom a má dvanásť sluhov, spýtaj sa ho, ako by si ma mohol poznať. Ak si dobrý, pomôžu ti; ale ak si zlý, zožerú ťa, že ani košťalik neostane z teba.“

„Dobre, dobre,“ odpovedal jej i on do ucha, „pôjdem sa spýtať; ale mi skôr povedz, prečo si mi tak nenazdajky zutekala?“

„Ja som,“ povie žena, „zutekala: ale ma jeden poľovník vyvábil na potok, a keď som prišla, len čo ma a seba vodou pofrkali, naraz mi a jemu krídla narástli, on krídlami strepotal a v tom okamihu sme sa premenili na kačice. Už som potom voľky-nevoľky šla za ním, až ma doviedol sem a tu ma zase premenili na ženu. Ale už teraz pôjdem s tebou, ak si dobrý, lebo ma len tak budeš môcť poznať.“

S tým sa rozlúčili. Ona šla medzi druhé a on sa pobral na sklenený vrch.

Sluhovia kráľa času sedeli okolo ohňa, a keď prišiel k nim náš povesťár, hneď ho poznali a spytovali sa, že čo chce.

„Rád by som,“ povedá, „zvedieť, ako by mohol naráno poznať svoju ženu medzi dvesto ženskými.“

„Jaj, dobrý človek, my ti v tom porady neznáme; ale počkaj málo, asnáď náš pán bude vedieť.“

O chvíľu sa zdvihol z plameňa starý človek so šedivou bradou až do pásu a s plešivou hlavou, a keď mu povesťár svoju žiadosť predniesol, odpovedal:

„Vnuk môj! Všetky budú rovnako poobliekané, len tvoja žena bude mať na pravej nohe v krpčeku čiernu cverničku.“

Podakoval sa pekne za dobrú radu a ponáhlal sa dolu. Na druhý deň medzi dvesto rovnako poobliekanými vyzeral si svoju ženu a po čiernej cverničke ju i poznal. Keď raz čo mal uhádnuť, uhádol, nemohli mu ju ani strigy odškriepiť. Nuž mu ju vydali a vypravili ich, ako sa svedčilo: Dali im peňazí, zbožia i kravu a tá krava mala zvonec, — už je tej rozprávke koniec.

^[70] namietat' — krivdiť

^[71] namietat' — krivdiť

Otcov hrob³⁷

Podali z Malohontu P. Jamriška a Štefan Daxner; tento i rozpráva.

Bol raz jeden starý kráľ a mal troch synov i tri dcéry, a čo viac synovia boli driečni a mocní, dievčatá zas jedna od druhej krajšia. Iba to jedno bolo plano, že dvaja starší neradi poslúchali a otec sa neraz pomrzal na nich.

Mladí po kuse dorastali, ale starý neborák zo dňa na deň slabol, až raz i obľahol, ani viacej nevstal. Keď videl, že mu je už blízko hodina, kázal zavolať synov a dcéry, aby ešte ostatný raz k nim prehovoril. Synovia a dcéry prišli hneď a on sa im takto ozval:

„Deti moje! Mne je už raz koniec, musím sa s vami rozlúčiť. Ja som vám chcel byť dobrým otcom. Keď umriem, dajte ma pochovať, ako sa svedčí. Ale aby sa videlo, že ste ma aj vy radi videli, prídete po tri noci na môj hrob plakať, a to síce prvú noc najstarší syn s najstaršou dcérou a druhú noc stredný syn so strednou dcérou a tretiu noc najmladší s najmladšou dcérou.“

Tu synovia a dcéry pokľakali okolo smrteľnej postele a otec ich radom požehnal; potom raz ešte dookola pozrel, oči prevrátil a umrel.

Na tretí deň bol slávny pohreb a po pohrebe veľký kar. Tu pomaly prišiel aj večer a bol čas, aby sa najstarší brat s najstaršou sestrou vybrali plakať na otcov hrob. Ale ten sa vzpíeral odprevádzať sestru, lebo si otca nerád videl a bál sa jeho hrobu najmä v noci. Tak začal prosiť bratov, aby ho či jeden či druhý ako najstaršieho odmenili, až sa najmladší dal nahovoriť; pojal najstaršiu sestru a šiel.

Ticho bolo dookola; brat a sestra plakali na otcovom hrobe. Tu práve o polnoci zahučal tuhý vietor, a len čo sa najmladší brat obzrel, zmizla mu od boku sestra na ohnivom voze odnesená.

Medzitým jeho bratia bez starosti, čo sa v svete robí, jedli, pili a boli veselí. Ráno sa najmladší vrátil domov, a tí ako videli, že samotný ide, už zďaleka volali na neho:

„A sestra ti kde?“

„Na večer príde na vás rad,“ preriekol on, „na otcovom hrobe dostanete odpoveď!“

Ale tí, ako by ani neboli počuli, hodovali, tancovali zase celý deň. Až keď zapadlo slnko a prišla noc, tu začalo srdce stredného brata strachom ovievať; lebo aj on nerád poslúchal za živa otca a bál sa jeho hrobu.

„Chorý som, chorý,“ začal pred najmladším bratom vykrúcať; „bolí ma celô telo, nože ma, no, odmeň!“

Naveľa sa dal aj tomu nahovoriť, pojal strednú sestru a šiel.

³⁷ Porov. http://zlatyfond.sme.sk/dielo/389/Dobsinsky_Prostonarodne-slovenske-povesti-Prvi-zvazok

Ticho bolo dookola, brat a sestra plakali na otcovom hrobe. Ale ako prišla polnoc, tu zase zavial tuhý vietor a v okamžení skapala mu od boku sestra na ohnivom voze odnesená.

Smutný sa vrátil domov, kde si jeho bratia po včerajšej hostine ešte v mäkkých perinách hovali, a keď sa ho opýtali, kde sestru nechal, neodpovedal nič, len sedel smutný celý deň. Tak sa priblížil aj večer a on si myslí:

„Či mám a či nemám ísť na ten hrob? Ach, poručeno Bohu, keď som za bratov vedel poslúchnuť otca, poslúchnem ho už len i za seba!“

S tým pojal najmladšiu sestru a šli plakať na otcov hrob. Ale čo sa mu po dve noci prihodilo, to ho ani teraz neminulo. O polnoci priletel v tuhom vetre ohnivý voz a uchytil mu sestru.

Čože mal robiť? Doma ho nečakalo inšie, iba hriech.

„Eh,“ povedá, „pôjdem svetom, dokým si nenájdem sestry!“

Ale ako už chcel odísť, tu zazrie pred sebou svojho otca, starého, bledého, suchého, ako ho pokonný raz na smrteľnej posteli videl.

„Ticho, syn môj, ticho,“ ozval sa otec; „ešte i viac musíš na svete podstúpiť, aby sa ti potom dobre darilo. Ty jediný si hoden, aby som ťa synom pozval, lebo si len ty moju ostatnú vôľu vyplnil a tak i to, čo by tí boli mali dostať, ty dostaneš, a tých neposlušníkov na večné veky zaklínam, aby sa im nikdy dobre nevodilo. Tu máš tieto tri píšťalky, jedna je medená, druhá strieborná, tretia zlatá. Na akej zapískaš, hneď sa ti taký tátoš i s takým oblekom pre teba ustanoví. Teraz buď zdravý, nech ťa Pán Boh požehná, aby si bol šťastným na svete!“

A vtom mu spopred očí zmizol.

Najmladší brat si odložil tri píšťalky a vrátil sa domov. Ale tam už medzi tými dvoma bola rada o ňom, lebo ho nenávideli veľmi; nie pre stratené sestry, ale že bol krajší, statočnejší, smelší od nich. Zriekli sa, že ho musia zo sveta zniesť. Hneď ako im na oči prišiel, začali zle-nedobre na neho:

„Ty naničhodník naničhodný, kde sú ti sestry? A ty by si sa chcel s nami deliť o dedičstvo otcovskô? Ty taký a taký oplan, čo si na veky žaloval na nás pred otcom. My teba teraz dáme skántriť, lebo by si ty ešte aj nás zmárnil, ako si zmárnil naše sestry.“

A tak čím ďalej, tým horšie, chceli ho dať zabiť. On sa im ale len prosil, že nechce tretinu kráľovstva, aby ho len nechali pri živote, že im bude radšej ako popolvár slúžiť.

„No,“ ozval sa na to najstarší, „aký si si sám vyriekol súd, takô budeš mať právo!“

Zdriapali z neho kráľovský oblek a v popolvárskych hábach posadili ho na ohnisko do kúta.

*

V tie časy kráľ v susednej krajine mal jednu jedinkú dcéru, ktorej na krásu nebolo páru v celom svete. Všakoví ju pýtali, ale ona nemala vôľu ani za jedného z nich. Starý kráľ už na všakové myšlienky prichádzal, ako čo má urobiť, aby ju vydal. Až sa ona sama napokon ozvala:

„Hoj, otec môj drahý, veď je to veľmi ľahko!“

„Nuž akože myslíš, dievka moja?“

„Takto,“ rečie, „spravte: Dajte vystaviť jednu baštu. Ja si stanem na ňu a v ruke budem držať zlatô jablko. Kto až ku mne na koni vyskočí a to jablko mi vychytí, za toho vám vdľačne pôjdem.“

Toto sa i starému kráľovi zapáčilo. Hneď dal jednu vysokú baštu vystaviť a rozhlásil po krajinách, aby sa rytierstvo zišlo na ten a na ten deň, na tú aj na tú hodinu.

Ten chýr sa do uší dostal aj popolvárovým bratom. Tu tí začali hneď rozkazy vydávať, aby sa chystalo, čo treba, sluhovia behali jeden sem, druhý tam: to ku kupcom, aby dali drahé striebrom-zlatom popretkávané súkna; to ku krajčírom, aby šili z drahého súkna šaty; to zas ku remenárom, aby hotovili zlatom a diamanty vybíjané kantáre a zubadlá; pri tom zháňali, čo najinakšie kone do kráľovského dvora.

Neborák popolvár sedel v kúte, nikto sa oň neobzrel, i on sa do nikoho nepostarel a predsa by bol rád vedel, čo to všetko má znamenať? Či azda má byť hostina? Ale veď by sa tak na ohnisku pražili pečienky. Či má byť vojna? Ale veď by tak brúsili šable. Spýtal sa on teda kuchtu:

„Nač to taká behačka po celom paláci?“

„Hej, braček,“ odpovie mu kuchta, „ja by ti povedal, aleže nič nehovor! Tu susedný kráľ má jednu krásnu dcéru na vydaj a nechce ju dať, len tomu, kto k nej na koni vyskočí a vytrhne jej zlatô jabĺčko z ruky. Naši páni by ju chceli dostať. Preto je taká behačka po celom paláci. Ak bude svadba, azda sa aj nám voľač dostane z kuchyne.“

Zasmial sa na tom milý popolvár, lebo dobre vedel, čia bude nevesta. Ale nepovedal nič. Až keď už boli odišli jeho bratia, vytiahol sa ukradky zo dvora, umyl sa, učesal sa, zapískal na medenej píšťalke a hneď sa taký tátoš i s oblekom pred ním ustanovil. On sa obliekol do medených šiat, vysadol na tátoša a potľapkal ho:

„Hoj, tátošík môj, keď pôjdeme popri bratoch, udri ich kopytom do chrbta, aby mali pamiatku z cesty.“

Len čo dopovedal, tátoš sa vychytil, zaskočil pár ráz a už ich dohonil. Tu ako pečať na liste odtlačil im na chrbte svoju podkovu.

V kráľovskom meste bolo už sila cifrovaných rytierov zo všetkých strán, ktorí sa hore-dolu motali a obzízali okolo tej bašty. Tu sa počalo skákanie a rytieri skákali jeden za druhým, ale nikto nemohol ku princezke vyskočiť. Prišiel rad aj na popolvárových bratov. Darmo; aj tým bolo privysoko.

Až napokon prikvitne medený rytier na medenom tátošovi; všetko sa len tak ligotalo na ňom. Dakoľko ráz sa len tak pomedzi pánov prešiel, až jeden raz skrútna tátoša a tak vám ľahko hore vyletel ako vták, vychytil princezke jablko z ruky, obrátil sa a skapal.

Keď sa jeho bratia domov vrátili, on už sedel zase vo svojom kúte. Tu tí na neho:

„Hoj ty, popolvár, hnusná tvár, keby si bol tam býval, kde sme my boli, bol by si videl najkrajšieho rytiera na svete!“

„Daj ti mi bože,“ povie na to popolvár, „veď som ja ho skorej videl ako vy! A nože ukážte chrby, čo tam máte za znaky?“

Bratia sa zapálili i od hnevu i od hanby a zatíchli.

Susedný kráľ čakal a čakal, že sa azda ten medený rytier so zlatým jabĺčkom vráti a príde si pre princezku; ale milý rytier nešiel a nešiel. Tak dal poznovu rozhlásiť, aby sa na ten aj na ten čas rytierstvo zišlo, a že kto princezke zlatú hrušku z ruky vychytí, ten ju dostane za ženu. Ako to bratia popolvárovi počuli, tu sa hneď zase započali strojby a všetko bolo na nohách. Kupci merali zlatom pretkávané súkna; krajčíri, remenári a druhí remeselníci robili o dušu; kone čo najinakšie sa zháňali do kráľovského dvora. A popolvár sa opýtal kuchtu:

„Čo má zase tá behačka znamenať?“

„Ha, braček,“ povie kuchta. „Susedný kráľ má peknú dcéru na vydaj, a že mu zať so zlatým jablkom neprichádza, dal rozhlásiť po svete, že ju len tomu dá, kto jej zlatú hrušku z ruky vychytí. Ak sa našim pánom dajednému pošťastí, potom aj nám dač odpadne zo stola.“

Zasmial sa milý popolvár, lebo dobre vedel, čia bude nevesta. Ale nepovedal nič.

Až keď už bratia hodný kus cesty boli ubehli, zapískal na striebornej píšťalke a v tom okamžení strieborný tátoš veselo zamihikal pred ním. On sa obliekol do strieborných šiat, vysadol na tátoša a potľapkal ho.

„Hoj, tátošík môj, keď pôjdeme popri bratoch, udri ich kopytom po hrudiach, aby mali pamiatku z cesty!“

Tátoš zaskočil pár ráz, dohonil ich hneď a poznačil im hrude^[167] kopytom.

Čosi-kamsi boli v kráľovskom meste, kde už rytieri skákali, načahovali sa za zlatou hruškou; ale všetko nadarmo. Ako sa strieborný rytier ukázal, tu sa všetci na neho zahľadeli a on len tátoša skrútol. Vyletel hore ako vták, zlatú hrušku princezke vychytil, obrátil sa a zmizol.

Keď sa jeho bratia vrátili, on už hodnú chvíľu čušal vo svojom kúte. Tu tí zase do neho:

„Hoj, ty popolvár, hnusná tvár, keby si bol tam býval, kde my, bol by si videl princa, akého niet na svete.“

„Daj ti mi bože,“ ohlásil sa ten z kúta, „skorej som ho ja videl ako vy. A ukážteže, aké to máte znaky na hrudiach?“

Zapálili sa bratia hnevom i hanbou a neozvali sa viac.

Kráľ s princezkou zase len čakali a čakali, že sa azda strieborný rytier so zlatou hruškou ukáže. Ale čas za časom sa míňal, o striebornom rytierovi ani slychu. A kráľ by len bol rád dakedy si už dcéru vydať. I začal ju poznovu pátiť, aby toľko nepreberala.

„No, otec môj,“ povie zase princezka, „sprobujme ešte takto: Dajte vy tu vo dvore postaviť vysoký trón; kto ma na tom tróne sediacu v skoku pobožká, za toho vám vďačne pôjdem.“

Kráľ i na to pristal; dal postaviť vysoký trón na dvore a rozhlásil všade, aby sa rytierstvo vtedy a vtedy zišlo.

Ako to bratia popolvárovi počuli, dostali chuť ešte raz šťastie probovať. Mysleli si, že im azda zase teraz nepadne tak vysoko skákať. Tu sa hneď zase v kráľovskom dvore počalo všetko mieždiť; sluhovia behali sem a tam; kupci, remeselníci jedni prichádzali, druhí odchádzali.

„Čože sa to zase robí u nás?“ spýta sa popolvár kuchtu.

„Čo sa robí?“ povie na to kuchta. „Ten kráľ, že mu strieborný rytier so zlatou hruškou nejde, dal postaviť na svojom dvore trón, a kto vraj princezku sediacu na tom tróne v skoku pobožká, ten že ju dostane za ženu. Neboj sa, braček, nič, ak sa našim pánom pošťastí, viem, že si nebudeme oblizovať suché prsty.“

Usmial sa náš popolvár, lebo dobre vedel, čia bude nevesta. Ale nič nepovedal.

Až keď už bratia jeho neďaleko cieľa boli, vykradol sa potichu, umyl sa, učesal a zapískal na zlatej píšťalke. Tu sa hneď ustanovil zlatý tátoš a pyšne otriasal zlatou hrivou pred ním. On sa obliekol do zlatých šiat, vysadol na tátoša a potľapkal ho:

„Hoj, tátošík môj, keď pôjdeme popri bratoch, vytlač im podkovy tvoje na čelá, aby mali pamiatku z cesty.“

Dva skoky zaskočil, tri kroky zakročil tátoš a pod tým časom poznačil čelá bratov kopytom i zastal pred bránou dvora kráľovského, kde na vysokom tróne krásna princezka sedela. Bola tam sila krásnych paríp, ale všetka ich krása dovedna ani sa len tieňavy tátošovej nechtyla. Sedelo na tých paripách mnoho hrdých rytierov, ale keď videli prichádzať rytiera v zlate, všetci mu hneď vystúpili z cesty.

Tátoš dva razy obehol ľahkými skoky ohradu dvora; na treťom raze vyletel popod vysoký trón a ústa rytierove sa dotkli hladkého líca princezky. A v tom okamžení stará vedomkyňa spoza chrbta princezky hodila mu na hlavu jeden veniec, ktorý tú moc mal, že ho žiaden živý duch krem samej vedomkyne nemohol dolu sňať.

Tátoš jedným skokom doskočil na zem, druhým skokom bol už ďaleko na ceste domov. Rytier prepustil zlatého tátoša, obliekol si popolvárske háby a sadol do svojho kúta. Tu začal ten veniec z hlavy trhať; ale čary vedomkyne boli mocnejšie od neho; nemohol ho

žiadnym činom dolu zdrapiť; a keď videl, že si darmo vlasy šklbe, nuž si celkom hlavu zapopolil, aby mu ten veniec nezazreli a čušal vo svojom kúte.

Po chvíli sa vrátili aj jeho bratia a zase len pichali do neho:

„Hoj, ty popolvár, hnusná tvár, keby si tam bol býval, kde my, bol by si uvidel najslávnejšie knieža na svete!“

„Daj ti mi bože,“ ohlásil sa ten z kúta, „skorej som ho ja videl ako vy. A akéže to máte pečate na čelách?“

Tí sa hnevom a hanbou zapálili a divili sa veľmi nad smelou rečou popolvára, že skade on to všetko môže vedieť? Od tých čias ho počali ešte väčšmi nenávidieť a mysleli zase na to, ako by ho mohli pod pekným spôsobom zo sveta odpraviť.

Ale susedný kráľ, akonáhle zlatý rytier zmizol, vypravil hneď na všetky strany poslov, aby ho hľadali a poznávali po tom venci. Poslovia sa rozbehli a hľadali po mestách, po dedinách, všade, až navela prišli k popolvárovým bratom. Tu sa jeden z tých poslov ohlási:

„Prichádzame od mocného kráľa, otca najkrásnejšej princezky; hľadáme strateného zaťa so zlatým vencom na hlave, hľadáme ho po celom svete, aby vedel náš pán, či jeho zať, ktorý pobozkal krásnu princezku, bol z toho, či z tamtoho sveta. I prinášame vám od mocného kráľa pozdravenie, aby ste dovolili ruky naše vzťahnuť na vaše kráľovské temená.“

Vzťahli poslovia ruky na temená dvoch bratov a potom makali radom hlavy každému od najväčšieho do najmenšieho; ale kde nič tu nič. Už sa i smutní začali odberať preč, tu jeden z nich zazrel popolvára v kúte.

„Hop,“ povedá, „počkajme málo, tohoto sme ešte neprehliadali!“

„Eh,“ ohlásili sa bratia, „čože by ste mohli krem ránd na hnusnom popolvárovi nájsť?“

„Aj, nie je to tak,“ povie ten posol, „naš kráľ nám rozkázal, aby sme ani toho najmladšieho žobráčika na ceste neprenechali.“

Tu hneď sluhovia začnú popolvára von z kúta ťahať, a hľa, vypadne mu z ruky zlatô jablko so zlatou hruškou. Začnú poslovia hlavu jeho makať, a hľa, nájdu tam zlatý dávno hľadaný veniec. Tu bratia vyvalili škaredné oči, ale naradovaní poslovia klaňali sa pred popolvárom a chceli ho na ruky brať ako svojho budúceho kráľa. Ale popolvár nelenivý vyskočil pred dvere, zapískal na zlatej píšťalke, vyšvihol sa na tátoša, a kým sa tí z predivenia opamätali, už on bol ďaleko, ďaleko, azda hen pri svojej neveste, ktorej sa tak zapáčil, že ani nevedela, akým okom sa má na neho pozeráť. Lúbil sa šuhaj dievčaťu, ľúbilo sa dievča šuhajovi; i zaradoval sa kráľ nad krásnym párom a s ním sa radovalo celô poddanstvo.

Tu sa hneď strojila slávna svadba. Hodovali, veselili sa za mnoho dní a nocí. Bolo tam drahých jedál a nápojov od výmyslu sveta, bolo hudby a tanca a všakovej zábavy! Jedným slovom všetko tak, ako na kráľovskej svadbe.

*

Po skončenej svadbe žil si mladý pár za drahý, drahý čas v pokoji. Tichými večery rozprával kráľovič manželke o svojich mladších časoch a mladej kráľovnej sa zachcelo poznať bratov svojho muža.

„Otec môj drahý,“ začala sa prosiť, „pusteže vy nás do cesty, rada by som poznať mojich švagrov.“

„Ach, nejditeže, deti moje, nejdite, veď vám je tu doma dobre,“ odhovárať ich starý kráľ.

Ale mladý pár prišiel aj druhý, aj tretí raz prosiť otca o dovoľenie a neprestali ho unúvať dovtedy, až i on na to pristal.

„No, tak už len,“ povedá, „id'te zbohom šťastlive! Ale to vám prikazujem: Nesprobujte dať nič žiadnemu žobrákovi na ceste!“

Mladý pár bol rád a hneď posadali do hrdého koča. Vezú sa oni, vezú na tom hrdom koči a stretávajú mnoho žobrákov. Tí prosia, klakajú, volajú za nimi. Ale sa pri každom opamätali na otcov príkaz a len ich tak prešli.

Iba keď už blízko cieľa boli, vidia na ceste v blate mizerného starého žobráka, ako proti nim vystiera vychudnutú ruku. Mladej kráľovnej ľúto prišlo nad ním, nemohla sa zdržať a podávala mu za hrst dukátov. Ale vtom ju chytil žobrák za ruku, vytrhol z koča a prepadol sa s ňou, bohzná kde hej, kde nie — hlboko pod zem na druhý svet. Skočil kráľovič za ženou, skočili sluhovia za kráľovnou. Ale zem sa už bola zavrela. Márne boli ich kriky a strachy, nikde rady, nikde pomoci; lebo kto zná, za koľko sto rokov by sa mohol človek prekopať na druhý svet!

Tu v hneve a v žiali veľkom zvolá kráľovič:

„Kto mi z vás vyslobodí ženu? Dám mu pol kráľovstva!“

Ale sluhovia, akoby im ústa zakladal, neohlásili sa ani jeden.

„No, keď sa nikto z vás nechce osanovať, osanujem sa sám!“ preriekol kráľovič. „Tájdite vy len domov a pozdravte starého kráľa, že sa len tak vrátim k nemu, keď nájdem, čo som stratil.“

Sluhovia išli jednou stranou naspäť domov. Kráľovič išiel druhou stranou ďaleko šírym svetom, kde ho viedli oči, kde ho niesli nohy.

Bohzná, kade chodil, kade nechodil. Ale ďaleko musel zájsť, lebo mu už slnko i s hviezdami za chrbtom ostávali. Naveľa, naveľa prišiel ku jednej diere.

„Poručeno Bohu,“ myslí sám v sebe, „ako bude, tak bude, idem ja len dolu.“

Pustil sa tou tmavou dierou, a čím ďalej dolu dochodil, tým väčšia, tým svetlejšia bola diera, až z vychádzajúceho mesiačika badal, že je na druhom svete. Čo mal robiť neborák? Nikde vtáčka ani živého ducha. Hlad ho už dávno moril a nemal čo do úst položiť.

Ako sa po tom druhom svete obzerá, vidí neďaleko jeden malý domček a v ňom i svetlo. Hneď zameril kroky na tú stranu, vstúpi dnu, a hľa, čo by sa nebol nikdy ponazdal: najstaršia jeho sestra sedela tam za stolom a s veľkou radosťou ho privítala.

„Ach, braček môj, ach, braček môj, kdeže si sa ty tu vzal. Ved’ tu ani vtáčka ani letáčka nevidno, nie to dákeho človečika!“

Hneď sa ale zasmútila a posielala ho preč:

„Tájdí,“ povedá, „utekaj, tu si nie na bezpečnom mieste, lebo keď môj domov príde, ten ťa naraz zje.“

A on jej na to povedal:

„Ach, sestrička moja, nedajže ma, nedaj, radšej ma dakde ukry!“

Sotvaže ho ukryla sestra pod koryto, vstúpi do izby trojhlavý drak.

„Hoj, žena moja, človečina smrdí, sem s ňou!“

„Ach, mužik môj, čože by ti smrdela, ved’ to azda tvoj švagor ťa prišiel navštíviť.“

„No, keď je tak, to je inšie, prived’ mi ho sem a daj nám jest!“

Smelo už teraz pozdravil kráľovič svojho švagra a pri večeri mu vyrozprával, čo chodí, nač chodí. Najedli, napili sa, naspali sa.

Ráno povie drak:

„Veru ja, švagrík môj, neviem, kde tvoja nevesta. Ale tájdí k môjmu bratovi, čo má tvoju druhú sestru, ten azda bude vedieť. Tájdí len prosto za mesiačkom, ved’ ty nepoblúdiš cestu. A na ti spolu aj tento list, nech mu ho oddá tvoja sestra.“

S východom mesiačka odobral sa kráľovič od rodiny a pri západe mesiačka dochodil ku strednej sestre.

„Ach, braček môj, braček,“ zvolala tá, „kdeže si sa ty tu vzal? Ved’ tu ani vtáčka, ani letáčka neslýchať, nie to dákeho človečika! Ak môj domov príde, azda ťa naraz zje.“

„Ach, sestrička moja, ukryže ma dakde, ukry, a keď príde domov tvoj muž, daj mu tento list.“

Sotvaže ho ukryla pod koryto, vstúpil dnu šesťhlavý drak.

„Hoj, žena moja, človečina smrdí, sem s ňou!“

„Ach, milý môj, čože sa ti to sníva, ved’ to len tento list tu od tvojho brata.“

Drak prečíta pismo.

„Tak je to,“ vraví, „môj švagor tu? No prived' ho sem, nech ho privítam, a daj nám jest'!“

Ako dobrého priateľa pozdravil drak kráľoviča. Potúžili sa, vyrozprávali sa, naspali sa.

Ráno povie drak:

„Tájdí ty len k môjmu mladšiemu bratovi, čo má tvoju najmladšiu sestru. On bude vedieť, kde tvoja nevesta.“

S východom mesiačka pustil sa zase do cesty a pri západe mesiačka dochodil do domu najmladšej sestry. Táto vystrela proti nemu náručie:

„Ach, braček môj, braček, kdeže si sa mi tu vzal? Ved' tu ani vtáčka, ani letáčka nevidno, nie to dákeho človečika! Ak môj domov príde, naraz ťa zje.“

„Nedajže ma, nedaj, sestrička moja, radšej ma dakde ukry a daj tvojmu tento list!“

I tá ho ukryla pod koryto, a len čo ho ukryla, vstúpil dnu drak deväťhlavý.

„Hoj, žena moja, smrdí človečina, sem ju!“

„Ach, kdeže by sa ti tu človečina vzala, ved' to len tento list od tvojho brata.“

Ako dočítal list:

„No,“ povedá, „keď je môj švagor, prived' ho sem, azda mi dáku novinu povie z tamtoho sveta, a daj nám jest'!“

Smelo pozdravil kráľovič draka a pri večeri mu povedal svoje nešťastie. Najedli sa, napili sa.

Ráno mu povie drak:

„Hej, švagrík môj, viem ja, kde tvoja nevesta, ale ju bude ťažko dostať! Tamto na tom vrchu býva jeden šarkan! Ty musíš k nemu, lebo tam tvoja drahá. On teba síce roztrhá, ale neboj sa nič! Tu máš túto starú kobyľu, a keď dôjdeš ta, povedz tvojej žene, aby kúsky tvojho tela do jedného vreca pozbierala a všetko na kobyľu vyložila. Kobyľa príde ku mne naspäť a ja budem vedieť, čo mám robiť.“

Kráľovič sa poberal ďalej, aj veselý aj smutný, a keď mesiačok zapadal, vnišiel do domu, kde jeho žena bývala. Ale len čo sa pozdravil s drahou, len čo jej rozpovedal, ako má robiť, navrátil sa starý šarkan z poľovačky a v jednom okamžení bol kráľovič popod všetky lavice, stoly, ohniská, kúty na kusy rozmetaný.

Po chvíli, keď už bol vykypel jed zo šarkana, sadol si ku večeri. A kráľovná, jeho slúžka, začala po izbe do vreca zbierať rozmetané telo svojho milého.

„Hoj, keď si ty kráľova dcéra,“ zadudral šarkan, „čo sa s tou mrcinou zapodievaš.“

„Hoci som ja kráľova dcéra,“ rečie ona, „predsa pozbieram a pochovám telo dobrého človečka, čo sa nevedomky sem bol zatúlal.“

Plačúci pozbierala, plačúci vrece na kobyľu priviazala, plačúci ju pustila svetom a hľadela za ňou dlho, dlho, ktorou stranou zamerí kroky.

Pred nízkym prahom, na širokej skale sedel deväťhlavý drak, a keď videl prichádzať kobyľu, zavolať proti nej:

„Hoj, verný môj sluha, či mi nesieš moju nádej?“

I vzal vrece, kusy roztrhané na koryte pekne poumýval, dovedna poskladal, pomastil a horúcou parou zadúchol po nich. A hľa! Kráľovič sto ráz krajší ako predtým vyskočil z koryta na bystré nohy.

„Oj,“ povedá, „načože si ma zobudil, ako sa mi dobre spalo!“

„Hej, nie to, nie,“ odpovie drak, „inšie teraz budeme robiť. Na, tu máš túto skalku, ktorá pre teba tú moc má, že sa obrátiš, na čo len chceš. Tájdi ty teraz ku svojej žene a povedz jej, aby sa vyspytovala od starého šarkana, v čom záleží jeho moc? Ty sa ako mucha skry za hradu a počúvaj! Ak sa ti ho pošťastí zabiť, nachytaj do nádoby z jeho krve. Lebo vedz, že ten šarkan je nás troch bratov otec, čo nás zaklial, aby sme podobu ľudskú na seba nevzali, pokým sa v jeho krvi neumyjeme. Vedz, že náš otec je ten žobrák, čo sa s tvojou ženou prepadol.“

Kráľovič sa zabral nazad, tou istou cestou. Rozpovedal žene, čo, ako má robiť, a sám sa ako muška za hradu ukryl. O krátky čas prihrmí starý šarkan, sadne za stôl a hlce do seba surovô mäso, pije sudy vína, že mu ani tieť nestačilo.

„Ach, Bože môj, pane môj,“ ozve sa kráľova dcéra, „už dávno slúžim u teba a ešte si mi ani len to nepovedal, v čom tvoja moc záleží.“

Zahomral šarkan a staval sa, akoby nič nebol počul.

„Ach, Bože môj, pane môj!“ ozve sa po chvíli znovu; „aká som ja nešťastná! Ved' ma ty ani nepočúvaš, keď sa ťa spytujem, v čom tvoja sila záleží?“

„Tamto pod tou metlou!“ zadudral starý šarkan. Tu sa ona hneď zachytí a kľakne si pred tou metlou, akoby bohvie čo bola.

„Hoj, nie je tam moja sila, nie,“ rozrehoce sa šarkan; „ale tu na tej a tej lúke jesto studnička, čo biela hus po nej pláva, v tej husi jesto jedno vajce, v tom je moja sila!“

Dobre to počula mucha za hradou, a keď šarkan odišiel, milý kráľovič sa zabral ku studničke, na ktorej biela hus plávala. Tá sa mu dala ľahko ulapiť a on z nej vyňal vajce. Tak ozbrojený vrátil sa ku žene a čakal príchod šarkana.

Nezaveľa bolo počuť strašné mrmlanie, to sa už vracal nahneváný šarkan. Ale ako otvoril dvere, kráľovič mu praskol do čela to vajce. Vajce sa rozpuklo na mnoho kusov a s ním sa

rozpukla i hlava obludy. Tu tieklo krve mnoho. Tieklo najskôr do nádoby a potom po celej izbe, akoby zaklal desať vykŕmených volov.

Po šťastnom víťazstve utekali z diabolského hniezda k najmladšiemu švagrovi, a len čo ho prvou kvapkou krve pokropil, razom sa premenil z deväťhlavého draka na krásneho mladého chlapa. Tak pokropil aj stredného švagra a aj ten sa na krásneho chlapa obrátil. Ako k tretiemu švagrovi dochádzali, ten už vedel, čo za novinu nesú.

„Hoj,“ zvolal proti nim, „len si posadajte na môj chrbát! Tam na druhom svete pokropíte ma otcovou krvou, aby celkom zrušené boli jeho čary.“

A tak sa aj stalo! Pod božím slnkom všetci sa priateľsky pozdravili a všetci ďakovali svojmu švagrovi za oslobodenie.

Ale kráľovič málo na to slúchal.

„Až budeme,“ povedá, „tam, kde máme byť, potom sa potešíme ako sa náleží.“

Zachytil sa teda popredku a viedol celú rodinu domov.

Išli, išli ďalekými krajinami a kde sa koľvek dovedali ľudí, čo by bolo nového, všade im rozprávali, že tam a tam v tej krajine sedeli dvaja bratia na tróne, ale boli zlí a dovtedy sa medzi sebou vadili, dovtedy jeden s druhým bili, až sa i pobili. Že ešte má byť ich tretí brat dakde vo svete, a pretože za tým čakajú, a len tak bez kráľa trvajú.

Kráľovič vedel hneď, kto je to ten tretí brat, a len sa čím skorej s celou rodinou ponáhlal ku svokrovi. Ale čo sa ako ponáhľali, predsa strmšie šla pred nimi povest' o nich samých a starý kráľ vyšiel im ďaleko v ústrety s veľkou slávou. Tu bola neslýchaná radosť a rozprávok bez konca kraja, keď do kráľovského paláca došli.

Vtom sa dostavili aj poslovia tamtej krajiny, aby tretiemu bratovi oddali kráľovskú korunu. Ale on korunu neprijal:

„Mám ja,“ povedá, „dosť po mojej žene. Medzitým, čo by po otcovi na mňa malo pripadnúť, to ja prepúšťam mojím trom sestrám a trom švagrom, aby sme mali každý svoje vlastné.“

Potom ešte raz slávili všetci svadbu a po svadbe panovali pokojne a šťastne, ale najšťastnejšie predsa náš bývalý popolvár.

A tak sa vyplnilo pri ňom slovo jeho otca, čo mu bol nad hrobom povedal: Syn môj, syn môj, ešte i viac musíš na svete podstúpiť, aby sa ti potom dobre darilo!